

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

*

*0: EK

*1: 2006-2007

*2: 12

*3: WordXP

*4: 12de vergadering

*5: Dinsdag 5 december 2006

*6: 13.00 uur

**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 72 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Dalen-Schiphorst, Dees, Doek, Doesburg, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Engels, Essers, Franken, Van Gennip, De Graaf, Hamel, Hessing, Van Heukelum, Hoekzema, Ten Hoeve, Holdijk, Jurgens, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Lemstra, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindertsmas, Meulenbelt, Middel, Van Middelkoop, Minderman, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Pruiksmas, Putters, Rabbinge, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuurman, Slagter-Roukema, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Van Thijn, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman, Witteveen, Woldring en De Wolff,

en mevrouw Van der Hoeven, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de heer Veerman, minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, en de heer De Geus, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

**

*N

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

De **voorzitter**: Ik deel de Kamer mee dat op 1 december jongstleden een brief is ontvangen van de minister van Buitenlandse Zaken, waarin de laatste stand van zaken is gemeld met betrekking tot de ontwerpverordening tot oprichting van een bureau van de EU voor de grondrechten, geagendeerd onder nummer B8 van de JBZ-Raad van 4 en 5 december.

Voorzover deze ontwerpverordening tevens het besluit omvatte waarin dit bureau een mandaat verkreeg werkzaamheden te verrichten op het gebied van de politieke en justitiële samenwerking in strafzaken, werd op 28 november jongstleden door deze Kamer instemming

onthouden. Volgens de meest actuele informatie zou er niet langer sprake zijn van een besluit maar van een verklaring van de raad bij de verordening over de raadpleging van het agentschap op vrijwillige basis door de lidstaten op het terrein van politieke en justitiële samenwerking in strafzaken, waardoor volgens de minister niet langer de instemming van de Eerste Kamer vereist zou zijn.

Op 4 december 2006 heeft een mondeling overleg plaatsgevonden tussen de minister van Buitenlandse Zaken en de bijzondere commissie voor de JBZ-Raad, alsmede de vaste commissie voor Europese Samenwerkingsorganisaties. Daarbij heeft zich een discussie ontplooid over de vraag naar de verbindendheid van deze verklaring van de raad -- en daarmee het bestaan van een instemmingsrecht van de Eerste Kamer -- nu deze materieel lijkt te willen regelen wat formeel niet met een besluit van de raad geregeld kan worden.

Ten aanzien van de aan de verordening te hechten verklaring van de raad over de raadpleging van het agentschap op vrijwillige basis door de lidstaten op het terrein van politieke en justitiële samenwerking in strafzaken, is de commissie unaniem tot het oordeel gekomen dat de minister verzocht dient te worden een lidstaatverklaring af te leggen, op te nemen in de minuten van de raad, waarin wordt verkondigd dat, nu de rechtsgrond ontbreekt om het mandaat van het agentschap uit te strekken tot de JBZ-samenwerking in de derde pijler, door middel van deze verklaring naar de opvatting van de Nederlandse regering geen bevoegdheid terzake geattribueerd kan worden aan het agentschap. De minister heeft kenbaar gemaakt een lidstaatverklaring met deze inhoud af te willen leggen.

Dit zo zijnde, willen de commissies afzien van een plenair debat over de vraag naar de verbindendheid van de voorgestelde verklaring van de raad. Wel zal deze vraag op een later moment geagendeerd worden voor plenair debat, echter geabstraheerd van de oprichtingsverordening van het EU-bureau voor de grondrechten.

Tot slot noteren de commissies met instemming dat de minister heeft toegezegd in de toekomst niet meer te zullen werken aan de uitbreiding van de geografische reikwijdte naar landen waarmee een stabilisatie- en associatieakkoord is gesloten. Op dit punt is namelijk, op grond van artikel 27, lid 3 (raadsdocument 16018/06, annex I) besluitvorming met eenparigheid in de raad vereist.

*B

!Subsidiariteitstoets!

Aan de orde is de behandeling van:

- het advies van de Tijdelijke commissie subsidiariteitstoets inzake de subsidiariteitstoets van het voorstel voor een richtlijn van het Europees parlement en de raad tot wijziging van richtlijn 97/67/EG met betrekking tot de volledige voltooiing van de interne markt voor postdiensten in de Gemeenschap (COM(2006) 594 definitief) (30.869, EK D, TK 3);

- het advies van de Tijdelijke commissie subsidiariteitstoets inzake de subsidiariteitstoets van het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot oprichting van het Europees Technologie-Instituut (COM(2006) 604 definitief/2) (30870, EK E, TK 4).

De **voorzitter**: Ik stel voor, te besluiten conform de adviezen van de Tijdelijke commissie subsidiariteitstoets.
**

Daartoe wordt besloten.

*B
!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming over een motie**, ingediend bij de behandeling van het wetsvoorstel **Nieuwe bepalingen met betrekking tot medezeggenschap op scholen als bedoeld in de Wet op het primair onderwijs, de Wet op de expertisecentra en de Wet op het voortgezet onderwijs (Wet medezeggenschap op scholen) (30414)**, te weten:

- de motie-Linthorst (PvdA) c.s. inzake een voorstel om in de ontbrekende controle- en interventiemogelijkheden te voorzien (30414, nr. G).

(Zie vergadering van 28 november 2006.)

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.
**

*N

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. De fracties van de SGP en de ChristenUnie hebben vorige week tegen het wetsvoorstel over medezeggenschap in het onderwijs gestemd. Als die wet is aangenomen, is het niet vanzelfsprekend om vervolgens ook tegen de motie te stemmen. Toch blijven wij moeite houden met deze motie omdat het hierbij om een nieuw lichaam in de onderwijswereld gaat met mogelijk verstrekende gevolgen die niet te overzien zijn. Was een dergelijk lichaam beperkt gebleven tot financiële interventie- en controlemogelijkheden, dan had het onze instemming. Nu wordt het echter een lichaam waar veel bureaucratie en bemoeienis aan vastzitten en waarin de kwaliteit van het onderwijs weer te weinig aandacht krijgt. Overigens kan ook zomaar spanning ontstaan met de vrijheid van onderwijs en de inrichting van het onderwijs. Wij kunnen daarom onze stem niet aan deze motie geven.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de ChristenUnie en de SGP tegen deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat zij is aangenomen.
**

*B
!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming** over het wetsvoorstel **Overgangsrecht inzake de beëindiging van het recht op toeslag op grond van de Toeslagenwet binnen de Europese Unie, de Europese Economische Ruimte en Zwitserland (30063)**.

(Zie vergadering van 28 november 2006.)

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, GroenLinks, de SP, D66 en de OSF tegen dit wetsvoorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het is aangenomen.
**

*B
!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming** over het wetsvoorstel **Wijziging van de wet houdende overgangsrecht inzake de beëindiging van het recht op toeslag op grond van de Toeslagenwet binnen de Europese Unie, de Europese Economische Ruimte en Zwitserland (novelle) (30664)**.

(Zie vergadering van 28 november 2006.)

De **voorzitter**: Ik constateer dat dit wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.
**

*B
!Stemmingen!

Aan de orde is de **stemming** over het wetsvoorstel **Wijziging van enkele socialeverzekeringswetten betreffende de definitieve vaststelling van de uitkeringspositie van uitkeringsgerechtigden woonachtig in het buitenland (30665)**.

(Zie vergadering van 28 november 2006.)

De **voorzitter**: Ik constateer dat dit wetsvoorstel met algemene stemmen is aangenomen.
**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Aan de orde is **de besluitvorming over de controversialiteit van een aantal wetsvoorstellen**.

De **voorzitter**: Gehoord het College van Senioren, stel ik aan de Kamer voor, overeenkomstig de procedureregeling inzake besluitvorming en communicatie controversiële ontwerpregelgeving van 2 juli 2002, de volgende wetsvoorstellen controversieel te verklaren:

Het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet op de kansspelen houdende tijdelijke bepalingen met betrekking tot kansspelen via internet (30362)**. Dit geschiedt op verzoek van de fracties van de SGP en het CDA.

Het wetsvoorstel **Wijziging van onder meer de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en de Wet**

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

studiefinanciering 2000 in verband met onder meer invoering van leerrechten in het hoger onderwijs, herziening van de collegegeldsystematiek, invoering van het collegegeldkrediet en invoering van een nieuw aflossingssysteem (financiering in het hoger onderwijs) (30387). Dit geschiedt op verzoek van de fracties van de ChristenUnie, de SGP, D66, GroenLinks, de PvdA en de SP.

Het wetsvoorstel Regels met betrekking tot het heffen van een bijdrage van verhuurders van woningen ten behoeve van de uitgaven van het Rijk in het kader van de betaalbaarheid van het wonen (Interimwet betaalbaarheidshoofden huurwoningen) (30410). Dit geschiedt op verzoek van de fracties van de ChristenUnie, de SGP, GroenLinks, de PvdA, D66 en de SP.

Het wetsvoorstel Wijziging van artikel 247 van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek, de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte en enkele andere wetten als gevolg van de modernisering van het huurbeleid vanaf 1 januari 2007 (Wet modernisering huurbeleid 2007) (30595). Dit geschiedt op verzoek van de fracties van de ChristenUnie, de SGP, GroenLinks, de PvdA, D66 en de SP.

Het wetsvoorstel Wijziging van onder meer de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met onder meer versterking van de rechtspositie van de student en de verplichte instelling van de raad van toezicht en verbetering van zijn bevoegdheden (rechtspositie studenten en raden van toezicht) (30832). Dit geschiedt op verzoek van de fracties van de ChristenUnie, de SGP, D66, de PvdA en de SP.

Het wetsvoorstel Wijziging van de Wet werk en bijstand, de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers en de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen om gemeenten meer zekerheid te geven dat mensen met een kleine kans op inschakeling in het arbeidsproces met behoud van uitkering gedurende maximaal twee jaar onbeloofde additionele werkzaamheden kunnen verrichten (30650). Dit geschiedt op verzoek van de PvdA, de SP, D66, GroenLinks en de OSP.

Het woord is desgevraagd aan de heer Rosenthal.

**

De heer **Rosenthal** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Mijn fractie is verontrust over de gang van zaken bij de controversieelverklaring van aanhangige wetsvoorstellen. Bij controversieelverklaring gaat het om wetsvoorstellen waarvan redelijkerwijs verwacht mag worden dat de behandeling met een ander kabinet tot een andere uitkomst zal leiden. In juli 2002 is vastgelegd dat bij voorstellen tot controversieelverklaring de politieke steun voor gedane voorstellen wordt bepaald en dat die steun gebruikelijk zal bestaan uit een Kamermeerderheid. Dat is dus de regel. Daarna komt de formulering: "maar in de praktijk staat het de meerderheid vrij een voorstel van een substantiële minderheid om moverende redenen te respecteren". Wij hebben in de aanloop naar de vaststelling van de

controversieelverklaring gemerkt dat verschillende fracties het inmiddels vrijwel vanzelfsprekend vinden dat, als een aanmerkelijke minderheid iets controversieel wil verklaren, dat ook moet gebeuren. Daarmee dreigt naar het oordeel van mijn fractie de uitzondering, een aanmerkelijke minderheid, tot regel te worden verheven. Wij wijzen dat af. De minderheid heeft uiteraard recht van spreken, maar de meerderheidsbeslissing telt. Die meerderheidsbeslissing is dan uiteraard volkomen legitiem.

De heer **Noten** (PvdA): Ik ben erg benieuwd over welke meerderheid en minderheid de heer Rosenthal het heeft. Heeft hij het over een nieuwe meerderheid in de nieuwe Tweede Kamer nadat de verkiezingen hebben plaatsgevonden of heeft hij het over een oude meerderheid in de bestaande Eerste Kamer, die al jaren geleden en dus voorafgaand aan die verkiezingen is gekozen? Over welke meerderheid gaat het?

De heer **Rosenthal** (VVD): Ik wil daar graag op reageren, maar ik vraag de heer Noten om even geduld te hebben. Ik kom straks heel duidelijk en compact terug op het punt dat hij naar mijn oordeel terecht aanvoert.

Wij hebben ernstige bedenkingen tegen bepaalde voorstellen van sommige fracties om wetsvoorstellen controversieel te verklaren. Bij een aantal voorstellen gaat het om wetsvoorstellen die in de Tweede Kamer met algemene stemmen of met alleen een tegenstem van één of enkele zeer kleine fracties zijn aangenomen, bijvoorbeeld de wetsvoorstellen over het burgerservicenummer, politiegegevens, ingezetenschap, wethouders en gedeputeerden. Die wetsvoorstellen hadden wat mijn fractie betreft niet op de lijst met voorstellen mogen worden gezet, want op die manier blijft er van de kern van de controversieelverklaring, een mogelijk andere uitkomst bij een ander kabinet, niets over. Het zou alleen vol te houden zijn als bij de Tweede Kamerverkiezingen zo'n beetje alle grote en kleinere partijen verdwenen waren en als daarvoor geheel andere in de plaats waren gekomen. Dat is niet gebeurd.

Dat brengt mij bij het punt van de heer Noten. Mijn fractie wenst op afzienbare termijn een principiële discussie te voeren over de controversieelverklaring in deze Kamer. Anders gezegd: wij verklaren de controversieelverklaring controversieel. Het is immers dubieus dat wij, de Eerste Kamer, ons aandeel in het wetgevingsproces afhankelijk stellen van de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen. Wij zijn -- toegegeven: indirect -- in 2003 voor een vaste termijn van vier jaar gekozen volgens de krachtsverhoudingen die in de omvang van de huidige fracties in dit huis tot uitdrukking komen. Hoe de fracties in dit huis daar, gelet op de verkiezingsuitslag van 22 november, mee omgaan, is uiteraard voor elke fractie een politieke afweging. Daar moeten wij ons naar het oordeel van mijn fractie als instituut en als autonoom onderdeel van de Staten-Generaal echter niet mee belasten. Wij zeggen: laat dat maar gewoon blijken bij de stemming over de bij ons aanhangig gemaakte wetsvoorstellen. Wij moeten ons niet bemoeien met wat in de Tweede Kamer vanaf

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

23 november speelt of met wat de informateur of zijn opvolger aan het doen is.

De heer **Noten** (PvdA): Wij moeten er rekening mee houden dat in deze Kamer een wetsvoorstel wordt behandeld met een minister die een volstrekt andere status heeft gekregen nu het kabinet demissionair is verklaard. Het is maar de vraag of het kabinet überhaupt nog een meerderheid in de Tweede Kamer vertegenwoordigt. Een demissionair kabinet heeft niet meer de mogelijkheid om een novelle in te dienen. Ook het doen van toezeggingen in een debat in deze Kamer ligt anders. Het al of niet uitvoeren van moties heeft een volstrekt andere status als er nog geen verkiezingen hebben plaatsgevonden en er nog geen sprake is van een demissionair kabinet. Ik steun overigens het voorstel van de heer Rosenthal. Als ik hem zo hoor, is het zeker nodig om hier een debat over te voeren.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Regeren is vooruitzien. Wetgeven is ook vooruitzien. Kennelijk is dat wat lastig voor de VVD-fractie nu zij de macht zullen gaan verliezen. Die fractie kijkt dan ook meer achteruit. De Eerste Kamer heeft een verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van wetgeving, de uitvoerbaarheid van wetten en de goede invoering daarvan. Is de heer Rosenthal het met mij eens dat het niet wijs is om hier wetten te behandelen waarvan redelijkerwijs verondersteld kan worden dat die op vrij korte termijn anders komen te luiden op grond van een nieuwe politieke meerderheid in de Tweede Kamer en op grond van overwegingen die te maken hebben met de formatie van een nieuw kabinet?

De heer **Rosenthal** (VVD): Wij moeten ons niet bemoeien met wat in de Tweede Kamer vanaf 23 november speelt of met wat de informateur of zijn opvolger aan het doen is. Anders gaan wij hier plaatsvervangend voor Tweede Kamer of informateur spelen. Daar voelt mijn fractie dus niets voor. Ten dele is dit reeds een antwoord op de vragen van de heer Noten en mevrouw De Wolff.

Wij vragen ons bovendien af wat ons te doen staat als wij na de uitslag van de verkiezingen voor de provinciale staten van 7 maart aanstaande mogen of moeten rekenen met een aanzienlijke verandering in de politieke samenstelling van de Eerste Kamer. De vraag is of wij dan ook wetsvoorstellen controversieel verklaren in afwachting van de nieuwe Eerste Kamer. Dat zou dan wel zo logisch zijn.

De gang van zaken bij het controversieel verklaren misstaat in deze Kamer. Hoog tijd dus voor een principiële discussie. Mijn fractie verklaart de controversieelverklaring in de huidige vorm controversieel.

Ik kom terug op de vragen van de heer Noten en mevrouw De Wolff. Wij hebben hierover in de fractie gedacht en doorgedacht. Wij zien het als volgt. Het is op zijn minst aan het demissionaire kabinet om aan de Eerste Kamer een brief te sturen waarin het demissionaire kabinet duidelijk maakt hoe het staat ten opzichte van de in de Kamer aanhangige wetsvoorstellen.

Mijn fractie begrijpt dat er reacties zullen komen in de zin van: hé, de VVD-fractie gaat van een

meerderheidspositie naar een minderheidspositie enzovoorts, enzovoorts. Daar trekken wij ons op dit moment helemaal niets van aan. Wij stellen hier ten principale de controversieelverklaring in deze Kamer ter discussie. Daarbij gaan wij niet in op de vraag of het de VVD-fractie tot voordeel of tot nadeel zou strekken.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Ik vermoedde al dat de heer Rosenthal dit antwoord zou geven. Als hij het initiatief wil laten aan het demissionaire kabinet gaat hij helemaal voorbij aan de politieke behandeling van wetsvoorstellen die hier voorliggen. Er is een wetsvoorstel dat controversieel is verklaard terwijl de VVD-fractie dat niet wilde. Van dat wetsvoorstel was in de commissie al duidelijk dat er op zijn minst een novelle gevraagd moest worden. Wij kwamen tot het inzicht dat een demissionaire minister een dergelijke toezegging aan onze Kamer niet kan doen. Dat gegeven zou de heer Rosenthal toch in zijn standpunt moeten verdisconteren.

De heer **Rosenthal** (VVD): Mijn reactie is klip en klaar. Het gaat niet om de vraag of je voor of tegen een bepaald wetsvoorstel bent en of het al dan niet genovelleerd is; ik introduceer maar even een nieuw werkwoord in deze Kamer. Controversialiteit is een ander verhaal.

De heer **Noten** (PvdA): Het gaat om de vraag of er door de verkiezingen iets is veranderd in de behandeling van wetten in deze Kamer. Heeft de minister andere mogelijkheden gekregen? Hebben wij andere mogelijkheden gekregen? Is de legitimering anders dan voor de verkiezingen? Die principiële vraag moeten wij beantwoorden. Ik kan u nu al zeggen dat ik vermoed dat de leden van mijn fractie die vraag met ja zullen beantwoorden.

De heer **Rosenthal** (VVD): Oké.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Wat de heer Rosenthal heeft gezegd, heeft consequenties voor de werkwijze van de Kamer. Je ziet van tevoren dat een kabinet iets niet kan doen wat wij allemaal wensen. Het aangaan van een procedure waar twee of drie maanden mee gemoeid is, is onnodig. Je werkt aan iets, waar nooit een reactie op kan komen van een demissionaire minister. Dan is het toch beter om te zeggen dat het controversieel is en dat wij het nu niet doen?

De heer **Kox** (SP): Ik wil graag van de woordvoerder van de VVD-fractie weten wanneer hij het licht heeft gezien, want hier zijn al vaker wetsvoorstellen controversieel verklaard. De VVD-fractie slinkt weliswaar nog steeds, maar zij is altijd in de Kamer aanwezig geweest. Is de heer Rosenthal nu met terugwerkende kracht van mening dat wij ons eigenlijk helemaal niet zo hadden hoeven te haasten met Werken aan winst en de inburgeringswet? Deze wetsvoorstellen moesten met duvel en geweld behandeld worden voordat het kabinet demissionair werd.

De heer Rosenthal vindt dat deze Kamer geen lijsten moet maken met controversiële onderwerpen. De werkelijkheid is natuurlijk dat de meeste wetten gewoon doorgaan. De Kamer heeft gezegd dat zij die allemaal gaat

behandelen. Er zijn er echter een paar waarbij een aantal fracties kanttekeningen plaatsen. Ik herhaal de woorden van de minister-president: enige terughoudendheid is in dit tijdsgewricht op zijn plaats. Dat geldt voor iedereen en dat geldt dus ook voor de meerderheid in deze Kamer. Die meerderheid moet kijken hoe de verhoudingen zich ontwikkelen en wat met respect tegemoet treden aan substantiële minderheden is. Stappen wij daarvan af, dan gaat de Kamer gewoon door en dan hebben wij niets te maken met demissionaire kabinetten. Dan schrijft hij echter nieuw staatsrecht.

De heer **Rosenthal** (VVD): Leden van een fractie als de mijne zien niet zo gauw het licht. Wij hebben echter wel nog even gekeken naar hoe in juli 2002 de gang van zaken rond controversialiteit is vastgelegd. Wij hebben gemerkt dat er sprake is van een glijdende schaal. Dat is ook te zien in bepaalde stukken over controversialiteit die op de website van de Eerste Kamer terecht zijn gekomen. Wij hebben gekeken naar de hier gemaakte afspraak, die ik in het begin van mijn betoog heb genoemd, namelijk: de regel is een meerderheid; de uitzondering is een minderheid.

Dan vroeg de heer Kox wanneer de fractie van de VVD het licht heeft gezien voor Werken aan winst en de inburgeringswet. Misschien viel er vorige week een spoortje van licht te zien toen de SP-fractie in het College van Senioren -- de verslagen zijn openbaar -- een balletje opgooid. De vraag was of zelfs de stemmingen over Werken aan winst en inburgeringswet, dus de eindfase van een wetgevingsproces, niet controversieel kunnen worden verklaard.

De heer **Kox** (SP): Als u citeert uit dat verslag, moet u ook zeggen dat de SP-fractie dat heeft genoemd, omdat ze erover zou willen discussiëren, maar de fractie wel de loyaliteit heeft opgebracht om eraan toe te voegen: dat verzoek zullen wij hier niet doen. U mag er genoeg over prakkiseren, dat doen wij ook, maar de achterliggende reden voor uw optreden vandaag is dat u de meerderheidspositie gaat verliezen. Houdt nu geen verhaal dat u eens goed hebt nagedacht over het staatsrecht enzovoorts. U raakt uw positie kwijt en daarom wilt u nu nog zaken geregeld hebben. Dat mag, hoor, maar zeg dat gewoon!

De heer **Rosenthal** (VVD): Dat de heer Kox zijn opmerking over het controversieel verklaren van een wetsvoorstel dat al de hele gang door deze Kamer heeft gemaakt, maar waarover de stemming na de behandeling nog een week werd aangehouden, nu weer half terugneemt, laat ik maar even voor wat het is.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Ik protesteer hiertegen. De heer Rosenthal moet geen fabeltjes vertellen. Ik heb in het seniorenoverleg juist gezegd dat ik dat hier niet ga vragen, omdat ik begrijp dat de verhoudingen zijn zoals ze zijn en omdat wij er afspraken over hebben gemaakt. Hij gebruikt mijn opmerking nu, terwijl ik mij in het seniorenoverleg loyaal heb gedragen en hij wil afwijken van de regels die wij hadden.

De heer **Rosenthal** (VVD): Alleen al het feit dat je daarop reflecteert in een kamer van reflectie, vind ik een verkeerde reflectie.

Het gaat er mij om de positie van de Eerste Kamer heel duidelijk te markeren. Ik begrijp dat de heer Kox in gedachten nog een beetje zit te pendelen tussen de Eerste en de Tweede Kamer. Immers, hij is gekozen in de Tweede Kamer, maar zit in de Eerste Kamer. Ik begrijp dat dit wat verwarring kan opleveren. Maar de autonome positie van de Eerste Kamer is het punt waarom het vandaag de dag bij de controversialiteit van wetsvoorstellen gaat. Daarover wil ik een principiële discussie voeren.

De heer **Noten** (PvdA): Ik denk dat het goed is om het verschil tussen reflex en reflectie in acht te nemen en terug te komen bij de reflectie. De heer Rosenthal heeft een voorstel gedaan om die discussie te gaan voeren. Een van de grote voordelen van demissionaire kabinetten is, dat ze verdoemd weinig nieuwe wetten maken. Hoe dat kan, weet ik ook niet. Het zal wel iets te maken hebben met hun positie. Dat betekent dat wij in het voorjaar ruim de tijd krijgen om dat debat te voeren.

Op voorhand meld ik, dat ik dat debat niet alleen wil voeren over de vraag of wij wetsvoorstellen kunnen beoordelen, maar daarbij ook wil kijken naar de betekenis van de behandeling van moeilijk liggende wetsvoorstellen in het kader van een formatie. De heer Rosenthal schijnt te veronderstellen dat het alleen maar iets te maken heeft met wisselende machtsverhoudingen in de Kamers, maar het heeft volgens mij ook iets te maken met het wel of niet onnodig belasten van formatiebesprekingen en de mogelijk nieuwe meerderheden die daaruit voortkomen. Hij weet dat controversieel verklaren, niet betekent dat de wetsvoorstellen worden afgestemd. Controversieel verklaren houdt niets anders in dan het tijdelijk opschorten van de behandeling van een wetsvoorstel. Een nieuw kabinet kan dat onmiddellijk weer bij ons aan de orde stellen en dan gaan wij alsnog over tot behandeling. Dat gebeurt uiteraard niet als het nieuwe kabinet dat niet wenst, wat waarschijnlijk een gevolg is van het ontstaan van een andere meerderheid. Ik wil het debat graag in volle breedte met de heer Rosenthal voeren, en verheug mij erop.

De heer **Rosenthal** (VVD): Graag, ik heb gezegd dat mijn fractie hierover een principiële discussie wenst te voeren. Vanzelfsprekend moeten in die discussie alle aspecten worden meegenomen. Daar is het een principiële discussie voor. Wij staan open voor allerlei argumenten contra de argumenten die wij hier nu op tafel leggen. Daar zitten wij voor en daar staan wij voor.

De heer **Werner** (CDA): Ik mag al een tijdje in de Eerste Kamer zitten. Ik heb nog nooit meegemaakt dat de spelregels voor de controversieelverklaring niet controversieel waren. Dat is bij iedere verkiezing en bij iedere kabinetsformatie het geval geweest. In 2003 is hier voor het laatst plenair gesproken over de procedures tot controversieelverklaring. Ik vind het prima dat de heer Rosenthal die discussie opnieuw wil voeren. Wij staan altijd open voor debat. Ik gun hem dat debat graag. Ik wil

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

het debat niet nu voeren, want ik wil niet de spelregels wijzigen tijdens het spel.

De heer **Rosenthal** (VVD): Als dit als een vraagpunt in mijn richting is bedoeld...

De heer **Werner** (CDA): Nee, het is een statement.

De heer **Rosenthal** (VVD): Ja, maar dat statement heeft een bepaalde strekking. Ik praat ook niet over het wijzigen van de spelregels tijdens het spel. Wij hebben aan de besluitvorming in het College van Senioren over de controversialiteit gewoon meegedaan. Wij doen dat ook hier in de Kamer. Wij distantiëren ons daar dus niet van. Het gaat ons er nu om, in een principiële discussie de staatkundige positie van deze Kamer met betrekking tot de controversialiteit nog eens helder te markeren. Wij denken dat er in de loop van de jaren deficiënties zijn ingeslopen die wij eruit moeten halen.

De **voorzitter**: Voordat wij gaan stemmen, geef ik de gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring.
**

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik maak nu voor de zesde keer deze principiële discussie over het controversieel verklaren van wetsontwerpen mee. De regels wisselden voortdurend. Blijkbaar spelen er nogal wat politieke argumenten bij het vaststellen van regels om het controversieel verklaren van wetten mogelijk te maken. In het verleden waren 10 Kamerleden voldoende om een wetsvoorstel controversieel te verklaren. Die regel werkte niet. Er is ook de regel geweest om 25 leden van de Kamer dat recht te geven en die regel werkte wel. De vorige keer hebben wij het op principiële gronden over een "aanmerkelijke minderheid" gehad en dat is dus nu de regel. Uit de nu voorgelegde lijst blijkt echter dat deze regel ook niet helemaal voldoet. 31 en 34 leden wilden twee wetsvoorstellen – de Politiewet en het wetsontwerp burgerservicenummer – controversieel verklaren, maar dat is niet gebeurd. Wetsvoorstellen waarvan minder leden vonden dat ze controversieel moesten worden verklaard, staan echter wel op de lijst van controversiële wetsontwerpen.

Voorzitter. Wij zullen ons graag voegen naar uw voorstel, maar wij hebben wel problemen met de manier waarop de controversialiteit is vastgesteld. Net als in het verleden is gebeurd, zullen waarschijnlijk na deze vergadering de regels opnieuw worden aangepast.

De heer **Werner** (CDA): Voorzitter. In de werkwijze van deze Kamer is de mogelijkheid voorzien om na verkiezingen van de Tweede Kamer voorstellen van wet die in deze Kamer aanhangig zijn te onderzoeken op controversialiteit. Op die manier krijgen partijen de gelegenheid, te bezien of een kabinet van andere samenstelling wellicht tot een ander standpunt komt ten aanzien van die voorstellen dan het zittende demissionaire kabinet.

De lijst van voorstellen van controversieelverklaring bevat geen wetsvoorstellen waarvan een duidelijke meerderheid

controversieelverklaring wenst. Er zijn echter wel vijf wetsvoorstellen waarvan een zeer substantiële minderheid dat wenst. De vraag is nu of er redenen zijn om die voorstellen van wet nu toch te behandelen.

Het gaat het CDA daarbij om een vijftal wetsvoorstellen, te weten wetsvoorstel 30410 in samenhang met wetsvoorstel 30595 (betaalbaarheidsheffing en modernisering van het huurbeleid), wetsvoorstel 30832 in samenhang met wetsvoorstel 30387 (rechtspositie studenten/ raad van toezicht en leerrechten hoger onderwijs) en wetsvoorstel 30650 (wijziging wet werk en bijstand met betrekking tot toetreding tot de arbeidsmarkt).

Mijn fractie heeft overwogen dat wij thans te doen hebben met een demissionair kabinet dat de opdracht van het staatshoofd heeft gekregen te doen wat noodzakelijk is in het landsbelang. Niet gebleken is dat het landsbelang afhandeling van deze wetsvoorstellen vordert. De CDA-fractie heeft dan ook geen aanleiding om de wens van de substantiële minderheid die controversieelverklaring van deze wetsvoorstellen heeft gevraagd niet te honoreren. Daarmee blijft zij in lijn met de opstelling die zij altijd in dezen heeft gevolgd en met de bestendige gedragslijn en gebruiken van deze Kamer.

De heer **Noten** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. De leden van mijn fractie sluiten zich gaarne aan bij de woorden van de heer Schuurman en kunnen zich daar helemaal in vinden. Toch hebben wij nog wel behoefte aan een korte opmerking.

Voorafgaande aan dit debat hebben wij geconstateerd dat voor enkele wetsvoorstellen die een toch een substantiële minderheid -- 31, 34 leden -- controversieel wil laten verklaren uiteindelijk toch geen meerderheid te vinden is. Ik noem twee wetsvoorstellen waarvoor wij hier desondanks mee kunnen leven, namelijk 29704, Wijziging van de Politiewet 1993, en 29834, Wet Ambulancezorg en ik noem ze omdat wij toch hebben afgesproken dat wij deze zullen behandelen in samenhang met wetsvoorstellen die nog door de Tweede Kamer behandeld moeten worden. Bij de Wijziging van de Politiewet gaat het uiteraard om het hoofdwetsvoorstel tot herziening van de politieorganisatie en bij de Wet op de Ambulancezorg gaat het om de indeling van de veiligheidsregio's. Met andere woorden, wij zullen deze twee wetsvoorstellen pas behandelen als die andere wetsvoorstellen tot ons zijn gekomen. Wellicht zal dit straks mogelijkwijjs een van de nieuwe regels worden waar de heer Schuurman om vroeg.

Mevrouw **Wolff** (GroenLinks): Voorzitter. Mijn fractie is alleen voorstander van een fundamenteel debat over controversialiteit van wetsvoorstellen als de uitkomst daarvan geen ruimte biedt om telkens toch weer een andere afweging te maken. Het voorstel van de heer Schuurman, een kwantitatief criterium van 25 leden die menen dat een wetsvoorstel controversieel is, lijkt ons een goed hanteerbaar handvat. Daarom hadden wij ook geen moeite met het voorstel van de fracties van het CDA en de SGP -- samen 25 zetels -- om het voorstel tot wijziging van de Wet op de kansspelen als controversieel aan te merken. Ook zou de behandeling van nog enkele andere dan de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

thans genoemde wetsvoorstellen, wat ons betreft, uitgesteld moeten worden, omdat zich daarvoor een minderheid van ongeveer 30 zetels aftekent.

In de visie van de heer Rosenthal echter zou een wetsvoorstel alleen controversieel moeten zijn, als een meerderheid in de Kamer dat vindt of als het demissionaire kabinet dat voorstelt. Dat is natuurlijk niet de bedoeling. Bij de beslissing om wetsvoorstellen al dan niet controversieel te verklaren, moeten wij recht doen aan zowel het feit dat het kabinet demissionair is, als de inmiddels door de verkiezingen ingrijpend gewijzigde politieke verhoudingen. Terughoudendheid in onze wetgevende activiteiten is geboden om te voorkomen dat wij voorstellen behandelen en aannemen die, gezien de politieke verhoudingen, een kort leven beschoren kunnen zijn omdat inmiddels andere beleidskeuzes in aantocht zijn.

Mijn fractie kan zich vinden in het onderhavige voorstel voor het controversieel verklaren van enkele wetsvoorstellen. Ik merk daarbij op dat de uiteindelijke lijst -- deze bevat zes voorstellen, waarvan vijf op verzoek van de oppositie als controversieel zullen worden aangemerkt -- uiterst bescheiden is in verhouding tot het totaal van voorstellen dat wij nog wel zullen behandelen.

De heer **Kox** (SP): Voorzitter. Het was een goede gewoonte dat de Eerste Kamer enige terughoudendheid betrachtte bij de afhandeling van wetsvoorstellen wanneer een kabinet demissionair was geworden. Een normale gedragsregel en daarom kan ik de precieze betekenis van het Rosenthal-nummer niet duiden. Wellicht deed hij het voor de bühne, maar dat is toch wat veel moeite voor die vijf mensen op de publieke tribune. Als wij hierover nog komen te debatteren, hoor ik graag wat er allemaal achter zit. Ik zag toch enige angst bij de heer Rosenthal voor de veranderende posities en een wens om een aantal voorstellen desondanks te verzilveren.

De heer **Rosenthal** (VVD): In reactie op een interruptie van mevrouw De Wolff heb ik al gezegd dat het mijn fractie daar niet om gaat. Wij willen een principiële discussie, omdat wij sterk het gevoel hebben dat de controversieelverklaring in de relatie Tweede Kamer, Eerste Kamer en regering geleidelijk aan is doorgeschoven naar een patroon dat het onze niet is. Wij willen een principieel antwoord op de vraag of de Eerste Kamer met het indirecte mandaat dat zij in 2003 heeft gekregen, zich moeten laten leiden door de uitkomsten van verkiezingsuitslagen voor de Tweede Kamer.

De heer **Kox** (SP): Zoals gezegd: wij zullen het horen als wij hierover een diepgaander debat houden. Begrijpen doe ik het nog steeds niet. Ik constateer overigens wel dat hetgeen de heer Rosenthal nu zegt, afwijkt van hetgeen zijn fractie de afgelopen jaren heeft betoogd.

Het is de werkelijkheid dat de meeste voorstellen gewoon worden behandeld, ondanks het feit dat er aan de overkant inmiddels anders gestemd zou worden. Fracties begrijpen dus dat het werk moet doorgaan en dat er na Tweede Kamerverkiezingen geen oneindige vakantie wordt afgekondigd voor de Eerste Kamer. Het is vervelend

voor onze familieleden, maar voorlopig hebben wij nog genoeg werk te doen.

Controversieelverklaringen betreffen altijd een beperkt aantal voorstellen. In dit geval gaat het om vijf voorstellen en dat is alleszins redelijk. Het voorstel mag dan ook op de steun van mijn fractie rekenen.

Ik heb eerder al duidelijk gemaakt dat mijn fractie graag had gezien dat ook het wetsvoorstel voor de ammoniak controversieel was verklaard, omdat 31 senatoren hierom hebben gevraagd. Ik betreur het dat de CDA-fractie dit voorstel niet heeft willen steunen, terwijl de rest van de Kamer wel ruimhartig het voorstel van de CDA-fractie steunt om de Wet op de kansspelen controversieel te verklaren. Maar goed, wij hebben nu eenmaal rekening te houden met de beslissingen van deze fractie, ook al is de logica achter die beslissingen niet altijd te doorgronden.

De heer Rosenthal zei dat ik in de war was geraakt door mijn grondwettelijk verplichte keuze tussen de Eerste en Tweede Kamer. Ik heb echter heel duidelijk gezegd dat ik voor de Eerste Kamer zou kiezen als mij deze keuze zou worden voorgelegd. De heer Rosenthal heeft blijkbaar enige moeite met mijn keuze voor de Eerste Kamer. Dat belooft wat voor de toekomst! Ik sta hier echter als een trots Eerste Kamerlid.

In stemming komt het voorstel om het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de kansspelen houdende tijdelijke bepalingen met betrekking tot kansspelen via internet (30362) controversieel te verklaren.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen dit voorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het wetsvoorstel controversieel is verklaard.

**

In stemming komt het voorstel om het wetsvoorstel Wijziging van onder meer de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek en de Wet studiefinanciering 2000 in verband met onder meer invoering van leerrechten in het hoger onderwijs, herziening van de collegegeldsystematiek, invoering van het collegegeldkrediet en invoering van een nieuw aflossingssysteem (financiering in het hoger onderwijs) (30387) controversieel te verklaren.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen dit voorstel hebben gestemd en die van de overige fracties ervoor, zodat het wetsvoorstel controversieel is verklaard.

**

In stemming komt het voorstel om de Interimwet betaalbaarheidshoofden huurwoningen (30410) controversieel te verklaren.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen dit voorstel hebben gestemd en de overige leden ervoor zodat het is aangenomen.

**

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

In stemming komt het voorstel om de Wet modernisering huurbeleid 2007 (30595) controversieel te verklaren.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen dit voorstel hebben gestemd en de overige leden ervoor zodat het is aangenomen.

**

In stemming komt het voorstel om het wetsvoorstel tot Wijziging van werkloosheidsvoorzieningen om gemeenten meer zekerheid te geven dat uitkeringsgerechtigden kunnen werken met behoud van uitkering (30650) controversieel te verklaren.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen dit voorstel hebben gestemd en de overige leden ervoor zodat het is aangenomen.

**

In stemming komt het voorstel om het wetsvoorstel Rechtspositie studenten en raden van toezicht (30832) controversieel te verklaren.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fractie van de VVD tegen dit voorstel hebben gestemd en de overige leden ervoor zodat het is aangenomen.

**

*B
!Inrichting landelijk gebied!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regels inzake de inrichting van het landelijke gebied (Wet inrichting landelijk gebied) (30509).

De beraadslaging wordt heropend.

*N

Minister **Veerman**: Voorzitter. Na dit leerzame debat over het staatsrecht heb ik de eer om te reageren op de inbrengen in eerste termijn van uw Kamer. Een van de leden vroeg of die antwoorden op rijm konden worden gezet. Voor een stukje is dat gelukt.

Uiteraard ben ik zeer verblijd, vandaag met uw Kamer te kunnen spreken over gebiedsgericht beleid.

Met dit wetsvoorstel wordt wat des Rijks was provinciaal, het gebied, de burger en de ondernemers staan centraal.

De hoofddoelen van beleid worden door Rijk in overleg met provincies bepaald,

en deze worden door de provincies concreet naar gebiedsniveau vertaald.

Afspraken daarover krijgen de vorm van een afrekenbare prestatie;

de provincies zijn verantwoordelijk voor de daadwerkelijke realisatie.

Ontschotting van budget, instrumenten en regie in één hand, betere afstemming van Rijk en provinciale programmering,

brenge integratie, flexibiliteit, doelmatigheid, lastenvermindering en deregulering.

Wij maken in principe voor zeven jaar afspraken over het beleid,

dat geeft zekerheid en continuïteit.

Overigens gaat het wetsvoorstel niet alleen over programmering, financiering, verantwoording en afrekening;

het bevat ook een sterk vereenvoudigde

landinrichtingsregeling.

Tot zover het gerijmde algemene gedeelte van mijn relaas; ik verheug mij op een positieve uitkomst op deze dag van Sinterklaas.

Mevrouw de voorzitter. De eerlijkheid, die in de democratie leidraad is, gebiedt mij te zeggen dat de dichter boven zit.

Het onderhavige wetsvoorstel is in drie opzichten opmerkelijk. Het is allereerst een prachtig voorbeeld van bestuurlijke vernieuwing omdat het een grote bestuurlijke decentralisatie omvat. Het middenbestuur, de provincies, worden voorzien van een consistent en omvangrijk instrumentarium om gestalte te geven aan de uitvoering van de inrichting van het landelijk gebied. Het middenbestuur krijgt hiermee krachtens het adagium van de regering "decentraal wat kan, centraal wat moet" een instrumentarium en financiering, eenduidig omschreven in het wetsvoorstel en vervat in de bijbehorende bestuursovereenkomsten. Was er eerst nog een delta van financiële stroompjes die uiteindelijk de grote rivier van financiële verplichtingen van het Rijk aan de provincies vormden, nu is het van meet af aan een helder kanaal waar de rijksmiddelen in de komende jaren doorheen zullen vloeien. En het derde interessante aspect van dit wetsvoorstel is dat het in overeenstemming is met en aansluit bij de Europese regelgeving in het kader van de ontwikkeling van het platteland, het Plattelandontwikkelingsplan. Dit plan heeft een looptijd van zeven jaar, die op 1 januari 2007 opnieuw begint.

Al met al gaat het om een wetsvoorstel dat in stilte is voorbereid. In een interview van mij met Binnenlands Bestuur vroeg men zich af waarom het rondom deze toch eigenlijk fantastische doorbraak in de zin van bestuurlijke vernieuwing en decentralisatie zo stil is gebleven. Ik antwoordde daarop: "Omdat het zo goed is. Het is zo duidelijk, het is zo helder, het is zo consistent en er is zoveel jaren naar verlangd." Het hangt ook een beetje samen met het adagium van mijn departement; wij vergelijken altijd de hen en de schelvis, beide voorwerp van onze bemoeienissen. De hen legt een ei en maakt veel lawaai, de schelvis legt honderdduizend eieren en die hoor je niet. Dit strekt ons op het departement tot leidraad. En dan zeg ik er nog niet eens bij dat sommige eieren van de hen helemaal nooit uitkomen, terwijl dit voor die van de schelvis in ruime mate geldt...

Ik stel vast dat de Kamer een buitengewoon interessante en zeer ter zake doende inbreng van hoge kwaliteit heeft geleverd. Ik heb mij hierover verheugd en ik zal pogen, deze kwaliteit met mijn antwoorden niet te beschamen. Er zijn eigenlijk door alle fracties algemene vragen gesteld, geconcentreerd op de vraag of de provincies er wel klaar voor zijn. Minister De Graaf heeft een jaar geleden een visitatieronde gehouden om na te

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gaan of de provincies er al gereed voor waren; dit bleek nog niet zo te zijn. Daarna zijn er negentien acties ingezet onder de noemer "dwingend perspectief" en er is daarbij vastgesteld dat er een heleboel moest worden gedaan. De provincies hebben dit vervolgens met kracht aangepakt en een nieuwe visitatieronde in november jl. heeft opgeleverd dat er geen reden tot twijfel is: de provincies hebben een grote inhaalslag gemaakt en zij zijn er naar ons en naar hun eigen oordeel klaar voor om deze nieuwe rol te gaan vervullen. Op 28 november jl. hebben wij in bestuurlijk overleg de puntjes op de i gezet en niets staat meer in de weg om op 18 december aanstaande de bestuursovereenkomsten te tekenen. De provincies weten precies welk budget zij krijgen en de AMvB's die van belang zijn voor de herverkaveling, zijn klaar om te worden vastgesteld. De provincies zijn begonnen met de procedures voor hun meerjarenprogramma en hun verordeningen, de uitvoeringsorganisaties zijn voorbereid en als dit voorstel kracht van wet heeft gekregen, kan de zaak op 1 januari van start. Uiteraard zullen wij met kinderziekten te maken krijgen; daarom houden wij het rijkscoördinatieteam op de been, dit zal de provincies in de komende jaren tot steun dienen. Per saldo zijn de hierbij betrokken partijen dus van mening dat zij van start kunnen gaan.

Mevrouw Slagter, sprekend namens de fracties van de PvdA, GroenLinks en de SP, heeft haar zorgen geuit over de nog niet heldere taakverdeling tussen gedeputeerde staten en provinciale staten enerzijds en het Rijk anderzijds.

Het wetsvoorstel leidt echter tot een veel eenvoudiger en eenduidiger verantwoordelijkheidsverdeling tussen Rijk en medeoverheden: decentraal wat kan, centraal wat moet. Ook de bevoegdheden ten aanzien van de ruimtelijke sturing van de landinrichting en de bevoegdheden ten aanzien van de subsidiëring zijn zoveel mogelijk in één hand gelegd. Dit voorkomt bestuurlijke drukte en discussies over wie wat waarover te zeggen heeft. Leidend is het beginsel van complementair bestuur. Dat betekent niet dat het Rijk volledig terugtreedt. Het Rijk stuurt nadrukkelijk mee in het gebiedsgerichte beleid, maar beperkt zich daarbij tot de hoofdlijnen, tot het bepalen van de doelen waarvan de realisatie nationaal of internationaal van belang wordt geacht. De wet is daarin heel helder. Het rijksmeerjarenprogramma dat in artikel 3 van de wet wordt genoemd, bepaalt het kader. Daarvan is afgeleid het zogenaamde rijksbod, dat mede ten grondslag ligt aan de aan te gane bestuursovereenkomsten. Het Rijk verschaft de middelen voor de realisatie van de rijksdoelen. Dat is vastgelegd in de artikelen 7 en 8.

De precieze invulling van de doelen -- inpassing in het gebied, keuze van de in te zetten instrumenten, fasering en de daadwerkelijke overtuiging -- kunnen naar onze vaste overtuiging beter in het gebied zelf dan op rijksniveau worden bepaald en ter hand genomen worden. Dat is ook onze filosofie achter deze wet. De provincie is daarvoor verantwoordelijk. Ik verwijs in dit verband naar de functie van het provinciale meerjarenplan dat in artikel 4 wordt genoemd en naar het provinciale tegenbod voor de bestuursovereenkomst dat genoemd wordt in artikel 6. De

keuze van de instrumenten is nadrukkelijk overgelaten aan de provincies.

Mevrouw Slagter sprak ook over de bevoegdheidsverdeling tussen provinciale staten en gedeputeerde staten. De wet sluit volledig aan bij de bevoegdheidsverdeling van de Provinciewet. In principe komen de bevoegdheden toe aan provinciale staten. Ik wijs op de artikelen 4 en 7 over de vaststelling van de meerjarenprogramma's en de subsidieverordeningen. Net als in de Provinciewet kunnen die bevoegdheden door provinciale staten aan gedeputeerde staten worden gelaten. Alleen het besluit tot landinrichting en de daarmee verband houdende uitvoeringsbesluiten zijn ingevolge artikel 17 direct toegewezen aan gedeputeerde staten. Dat vloeit voort uit het sterk instrumentele karakter van dat soort besluiten.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Daar gaat het nu juist om. Daar ligt de knip tussen de verantwoordelijkheden. In welke mate zijn provinciale staten daarbij betrokken? Is dat een sluitpost van een heel bestuurlijk traject, of hebben provinciale staten alleen maar instemmingsrecht? Hoe loopt dat precies?

Minister **Veerman**: Het besluit tot landinrichting en de daarmee samenhangende uitvoeringsbesluiten zijn op grond van artikel 17 rechtstreeks toegewezen aan gedeputeerde staten. Dat is een wettelijke duidelijkheid. Het ligt aan het normale verkeer tussen provinciale staten en gedeputeerde staten in welke mate gedeputeerde staten zich bij provinciale staten vergewissen van het draagvlak voor besluiten die zij willen gaan nemen. Ik kan mij niet voorstellen dat bij een besluit tot landinrichting provinciale staten volledig buiten spel blijven. Immers, gedeputeerde staten zouden dan in een later stadium, wanneer provinciale staten wel aan snee zijn, bijvoorbeeld bij de begroting, grote problemen kunnen verwachten. Ik verwacht dat het soepel kan verlopen binnen het normale verkeer tussen beide colleges. Formeel is het zoals ik heb gezegd.

Mevrouw Slagter zegt dat het van belang is meer helderheid te scheppen over de rolverdeling tussen de provincies, de waterschappen, de gemeenten en het Rijk. De betrokkenheid van de provincies, gemeenten en waterschappen is verankerd in artikel 3, vierde lid. Dat geldt ook voor de betrokkenheid van de gemeenten en waterschappen bij de zogenaamde provinciale programmering; zie artikel 4, vierde lid. De betrokkenheid van de andere overheden is essentieel. Als wij die gebiedsgerichte inrichtingen gestalte willen geven, hebben wij ook de medewerking van die andere overheden nodig. De provincies hebben hierin de regierol. Het is ons inziens aan de provincies om over de inzet van instrumenten en middelen afspraken te maken met de andere overheden. Ik ben het wel met mevrouw Slager eens dat deskundigheid bij die overheden en bij betrokken private partijen van belang is. Dat was een van haar zorgpunten. Kennisinstellingen kunnen daarbij behulpzaam zijn. De kennis daarover is voor een ieder toegankelijk.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Het gaat erom dat provinciale besturen door de bank genomen heel weinig ervaring

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

hebben met de uitvoering van activiteiten en ook niet met uitvoering bezig zijn. Van de 10.000 provinciale ambtenaren is meer dan 80% beleidsambtenaar. Van de 12.000 ambtenaren bij de waterschappen zijn er 10.000 bezig met de uitvoering en 2000 met beleid. De uitvoering van gebiedsgericht beleid kun je dan ook beter aan uitvoerende partijen overlaten. Het is van belang om ervoor te zorgen dat dit goed gebeurt, zowel bij de gemeenten, waar ook veel uitvoerende taken liggen als bij de waterschappen. De provincies moeten niet zelf een heel apparaat opbouwen. In de voorbereiding op de WILG zie ik dat veel provincies al kijken hoe zij dat kunnen toedelen aan anderen, maar het is goed om er zicht op te houden en te waken voor het opbouwen van veel uitvoeringskracht en -macht bij de provincies.

Minister **Veerman**: Ik stem geheel in met deze opmerkingen van de heer Rabbinge. Overigens bestaat er volstrekte duidelijkheid over de financiële stromen die het Rijk alloceert aan de rijksdoelen. Het is aan de provincies om te bepalen in hoeverre zij capaciteit zelf willen genereren of willen inhuren. Maar het lijkt mij dat goed koopmanschap in de richting wijst die de heer Rabbinge aangeeft, te weten het inhuren van de uitvoeringskrachten en -capaciteiten die voorhanden zijn bij andere overheden.

De heer Holdijk heeft gevraagd wat de status is van beleidsnota's die in de Tweede Kamer zijn behandeld en welke houvast ze bieden aan belanghebbenden en aan de rechter. De beleidsnota's waarnaar wordt verwezen in artikel 3 behelzen het kader waarbinnen het meerjarenprogramma nader moet worden uitgewerkt. Deze nota's geven richting aan het bestuurlijke afsprakenkader. Het gaat om de bestuursovereenkomsten en de daaraan gekoppelde toekenning van de ILG-middelen. Die zijn juridisch bindend tussen contractspartijen, te weten het Rijk en de provincie. Juridische betekenis voor derden is pas aan de orde bij de inzet van de juridische instrumenten, zoals de subsidieverstrekking als de landinrichting wordt ingezet. Als dat aan de orde komt, zijn die besluiten toetsbaar door de rechter. De beleidsnota's zijn wel behulpzaam, maar bieden niet die rechtskracht. Dat komt pas bij de inzet van de juridische instrumenten.

Mevrouw Slagter stelt dat de provincies alleen de beoogde krachtige partijen zullen worden, als er adequate middelen worden verschaft. Het is duidelijk dat het beschikbaar stellen van middelen en het realiseren van rijksdoelen ten nauwste met elkaar samenhangen. Als wij onze stevige ambities willen realiseren, zal er een voldoende middenstroom tegenover moeten staan. De regering is van mening dat het Rijk voldoende financiële middelen heeft: 3,2 mld. voor de komende zeven jaar, en voldoende instrumenten om de ambities te verwezenlijken. Daarnaast stellen wij 80% van de capaciteit van de Dienst landelijk gebied aan de provincies ter beschikking. Overigens zijn er afspraken gemaakt over een midterm review, afspraken die aansluiten bij de bevindingen van de commissie-Verheijen.

Tussen Rijk en provincie is vastgesteld dat die rijksdoelen niet ter discussie staan, en dat de provincies bereid zijn, het tempo van de uitvoering aan de beschikbare middelen aan te passen. Rijk en provincie gaan gezamenlijk aan de slag om die doelen te

verwezenlijken. Er kan altijd geld bij, dat ligt nog in de schoot van de toekomst, maar wij zijn van mening dat er hier een goede match tussen beide is.

Mevrouw Slagter vindt dat de watermiddelen tekort schieten, en pleit voor een benadering waarbij water, ruimtelijke ordening en landinrichtingsbeleid met elkaar worden gecombineerd. De beschikbare rijksmiddelen voor het regionale waterbeleid zijn beperkt. Het zijn de waterschappen die aan de lat staan voor de financiering van het waterbeheer. Die middelen worden in overleg met de provincies ingezet, zij hebben immers toezicht op de waterschappen, maar de rijksmiddelen die beschikbaar zijn voor het water, zoals voor verdroging en waterbodemsanering, zijn aan het ILG toegevoegd. Op dit moment zijn er geen aanvullende rijksmiddelen voor duurzaam waterbeheer. Mochten die er in de toekomst nog komen, dan worden die ook via de ILG-systematiek weer aan de provincies toegewezen, om daarmee de vereiste integraliteit te waarborgen. De regering is op grond van de Kaderrichtlijn bezig met het maken van concrete plannen voor stroomgebieden in Nederland. Eind december zal aan de Tweede Kamer een nota worden verzonden, waarin richting wordt gegeven aan die plannen. Om de lasten zoveel mogelijk te beperken, is het van belang om op zoek te gaan naar kosteneffectieve maatregelen. Daarvoor wordt zoveel mogelijk synergie benut tussen ruimtelijke en kwaliteitsmaatregelen, het meekoppelen van andere sectoren. De provincies vervullen een sleutelrol in het tot stand brengen van die synergie. De middelen voor het ILG zullen daar waar water een belangrijke opgave is, bijdragen aan het oplossen daarvan.

De heer Holdijk vraagt zich af of de ontschotting wel een feit is. Moet niet worden uitgegaan van de overeenkomsten door het Rijk of de EU? Ontschotting is niet alleen een vereenvoudiging van bankrekeningverkeer. Provincies kunnen schuiven met middelen tussen verschillende doelen, en zij bepalen via welke instrumenten zij het geld wegzetten. Zolang die prestaties overeen komen met de doelen die in de bestuursovereenkomst zijn vastgelegd, is het wat het Rijk betreft in orde. Voor de prestaties die tot stand komen via de Europese cofinanciering van 486 mln. geldt wel een specifiek kader, maar daarvoor is het door de Commissie goedgekeurde programmadocument sturend. Het Rijk doet het dus wat eenvoudiger.

Ook vraagt de heer Holdijk, welke rol het Groenfonds krijgt. Bij het ILG is ervoor gekozen om het door het Rijk beschikbaar te stellen investeringsbudget voor het landelijk gebied over te maken naar de bankrekeningen voor de provincies. Deze worden door de provincies aangehouden bij het Groenfonds, dat dus ten aanzien van het ILG optreedt als de bankier van de provincies. Het is verplicht te bankieren volgens de regels van het geïntegreerd middelenbeheer van het Rijk. De provincies hebben volledige beschikkingsmacht over die bankrekeningen. Die dienen het ter beschikking gestelde ILG-budget aan te wenden voor die in de bestuursovereenkomst afgesproken prestaties. Er is dus geen sprake van een rekening-courant tussen Rijk en provincies, het Rijk stort het geld bij het Groenfonds.

Mevrouw Slagter en de heer Walsma hebben gevraagd naar de rapportageverplichting, mede in relatie

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

tot Europa en gedeputeerde staten ten opzichte van provinciale staten. Zo veel mogelijk sluiten wij aan bij de reguliere verantwoordingscyclus van gedeputeerde staten versus provinciale staten en van de provincies versus het Rijk. Uitgangspunt daarbij is: single audit, single information. Er zijn protocollen voor gemaakt. Er bestaat overeenstemming over tussen Rijk en provincies. Uitgangspunt blijft dat het gaat om de hoofdlijnen. Over het Europese deel heb ik zo-even al gezegd wat de procedure is.

Verder is gevraagd naar de verdeling van de verantwoordelijkheden over de uitvoeringsdiensten. Het Rijk en de provincies hebben goede afspraken gemaakt over de rol van de uitvoeringsdiensten. Die worden ook vastgelegd in de bestuursovereenkomst. De Dienst Regelingen wordt ingezet ten behoeve van programmabeheer in het kader van de ongewijzigde voortzetting van de bestaande regelingen gedurende de komende twee jaar. De Dienst Landelijk Gebied wordt veel breder ingezet voor de uitvoering van het gebiedsgerichte beleid. Provincies hebben afspraken over die inzet uitgewerkt in de aansturingprotocollen. In de Tweede Kamer is er discussie geweest over de positie van de DLG. Voor mij geldt één uitgangspunt: één ongedeelde DLG in plaats van twaalf of dertien afzonderlijke DLG'tjes. Het lijkt mij een tegengestelde beweging om een goed draaiende organisatie op te splitsen. De provincies zijn de grote opdrachtgever voor DLG. Het is dus van belang dat zij de DLG ook als hun dienst kunnen zien en dat zij die dienst in het kader van de uitvoering van het ILG kunnen aansturen. In die opdrachtgeverslijn hebben de provincies dus alle zeggenschap daarover bij de DLG, maar de eigenaarslijn is een andere. Ik heb een commissie van wijzen aangesteld die mij mede naar aanleiding van de discussie in de Tweede Kamer, gaat adviseren over de wijze waarop een model kan worden ontwikkeld waarbij provincies, zijnde de grootste gebruikers en benutters van de DLG, op een verantwoorde organisatorische manier een betekende invloed kunnen hebben op het beleid en de gang van zaken bij deze dienst in het algemeen en invloed op de eigenaarslijn in het bijzonder.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik begrijp dat het Rijk afspraken maakt met provincies. Zijn die afspraken per provincie verschillend en kan het ook per provincie verschillen hoe de DLG wordt ingezet? Heeft de dienst er dan zelf ook nog iets over te zeggen?

Minister **Veerman**: In de huidige situatie is de praktijk dat bijna alle provincies gebruikmaken van de DLG. Dat zijn overigens niet alleen de provincies maar ook de grote steden, bijvoorbeeld in het kader van Groen In en Om de Stad. De DLG als grote organisatie met ruim 1200 mensen krijgt nu de gelegenheid om als dienst ten dienste te staan van de provincies, waarbij de capaciteitsvraag door de provincies wordt ingevuld. Zij willen de beschikking hebben over zo veel menskracht van die kwaliteit gedurende die periode. Daarover wordt dan een afspraak gemaakt met de dienst die er vervolgens voor zorgt dat de capaciteit op het goede moment in de vereiste kwaliteit en omvang beschikbaar is. De discussie in de Tweede Kamer ging over de vraag of het niet beter zou zijn de dienst op te

splitsen door elke provincie een eigen dienst te geven. Dat heb ik met kracht van de hand gewezen. Als voorbeeld noem ik het feit dat de dienst de beschikking heeft over één of twee hydrologen. Die zouden dan bij een dergelijke opsplitsing een gedeeld bestaan moeten krijgen, hetgeen volstrekt contrair zou zijn aan alle bewegingen die in het bedrijfsleven te zien zijn waar het juist gaat om bundeling van expertise. Dat laat onverlet dat er goede afspraken worden gemaakt over het op het goede moment ter beschikking stellen van de kwaliteiten en de capaciteit van de dienst. Daar zit de crux van het verhaal. De provincies willen daar invloed op uitoefenen. Dat is terecht. Maar moeten zij daarom ook eigenaar worden? Ik stel vast dat dat twee volstrekt verschillende vragen zijn. Het ter beschikking hebben van de capaciteit heeft niets te maken met het feit of je al dan niet eigenaar bent.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Die opvatting van de minister kan ik volledig delen. Dat is ook in lijn met de discussie die wij ongeveer vijftien jaar geleden over dit probleem hebben gevoerd. Er moet geen opdeling komen, want dan gooi je expertise en capaciteit weg. Je moet er echter wel voor zorgen dat er een heldere verantwoordelijkheid is en dat er op een behoorlijke wijze gestuurd kan worden als het gaat om die dienst. Staat de minister nu iets als Staatsbosbeheer voor ogen? Of staat hem iets voor ogen waarbij sprake is van een gedeelde verantwoordelijkheid en er gezamenlijk besloten wordt over de activiteiten die de dienst zal gaan verrichten? Het is van belang om dat te weten.

Minister **Veerman**: Ik zou mij er gemakkelijk van af kunnen maken door te zeggen dat dat nu net iets is waar de commissie van wijzen naar kijkt. Die commissie komt 15 december met haar verhaal. Er zitten heel wijze mensen in die commissie: de heer Huys, de heer Luteijn -- in deze Kamer zeker bekend -- mevrouw Van der Tas en prof. Van Twist. Aan de kwaliteit hoeft dus niet te worden getwijfeld. Op 15 december zullen zij mij vertellen wat zij denken. Ik wil echter nu al wel mijn opvatting geven, hoewel dat gevaarlijk is. De heer Rabbinge kijkt echter zo verwachtingsvol dat ik hem, zeker op sinterklaas, niet teleur wil stellen. De provincies moeten te allen tijde de beschikking hebben -- en de zekerheid hebben dat zij die beschikking ook kunnen effectueren -- over de benodigde kwaliteiten en capaciteiten op het de momenten dat zij die nodig hebben. Daarvoor het is nodig dat zij precies aangeven wat zij waarvoor nodig hebben. Er is natuurlijk al een zee aan ervaring aanwezig. Wij beginnen niet overnieuw. Dat is echter wat anders dan de vraag of de dienst moet worden opgesplitst. Mijn antwoord op die vraag is categorisch "neen", want dat is onverstandig en onnodig. De vraag naar de eigenaarsrol vind ik van secundair belang. De provincies moeten echter wel zeggenschap hebben als het gaat om de beïnvloeding van de capaciteitsbenutting van de dienst.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik heb nog een aanvullend vraagje. Die komt voort uit mijn eigen nieuwsgierigheid. De minister zegt dat de DLG diensten aanbiedt. Betekent dat ook dat provincies die diensten ook elders zouden kunnen inkopen? Of is er sprake van een

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

soort gedwongen winkelnering? Kan dat tegenwoordig nog wel?

Minister **Veerman**: Het Rijk biedt 80% van de capaciteit aan aan de provincies, als onderdeel van de totale deal die met provincies wordt gesloten op het punt van de uitvoering van de WILG. Met andere woorden, naast de financiële stroom is er ook een capaciteitsinzet van het Rijk voor deze punten. Zouden de provincies er de voorkeur aan geven van andere capaciteiten gebruik te maken, dan moeten zij daarvoor betalen.

Voorzitter. De 40.000 ha grond die onder het Bureau beheer landbouwgronden (BBL) valt, vormt voor iedereen altijd een groot mysterie. Ik hoop dat nu op te kunnen helderen. De BBL is een zelfstandig bestuursorgaan, waar de minister van LNV verantwoordelijkheid voor draagt. Dat ligt vast in de Wet agrarisch grondverkeer. Provincies en Rijk hebben heel heldere afspraken gemaakt over de rol van BBL en over grond. De kern van die afspraken is de volgende. Provincies krijgen per 1 januari 2007 alles wat nodig is om hun verantwoordelijkheid bij de realisatie van het gebiedsgerichte beleid waar te kunnen maken. De provincie krijgt een budget voor de aankoop van nieuwe gronden. BBL koopt die gronden in opdracht van de provincies. BBL wordt daarmee formeel economisch eigenaar van die gronden. De provincie krijgt een vordering op BBL en bepaalt, zonder bemoeienis van het Rijk, waar die grond wordt ingezet; uiteraard wel binnen de ILG-doelen. Eventuele meer- of minderopbrengsten zijn voor rekening van de provincie. BBL functioneert dus in feite als een landelijk provinciaal grondbedrijf.

Het formele en, zo u wilt, juridische en economische eigendom van de huidige gronden -- die dus voor 1 januari 2007 zijn verworven -- blijven ook bij BBL. LNV heeft echter een vordering op BBL en de meer- en minderopbrengsten zijn voor LNV. Het gaat daarbij immers om de "oude" gronden. De provincies worden in staat gesteld om bij nieuwe en huidige gronden in concrete projecten ontwikkelingsgericht te werken bij het realiseren van de ILG-doelen. Zij kunnen ook werken in constructies van bijvoorbeeld publiek-private samenwerking. Provincies kunnen ook grond uit het BBL-bezit kopen, bijvoorbeeld voor andere dan ILG-doelen, als zij zorgen voor een vervangend gelijkwaardig areaal.

De oormerking van grond voor bepaalde taken is enkel bij landmeterhectares aan de orde. Dat is de voorraad grond die voor landinrichting bestemd is. Rijk en provincie hebben over deze landmeterhectares aanvullende afspraken gemaakt. Deze liggen vast in de bestuursovereenkomst. Landmeterhectares blijven bij BBL omdat die immers over heel Nederland moeten kunnen worden ingezet.

Onder meer mevrouw Slagter, maar ook de heer Walsma, vroegen naar de reactie en de kritiek van de Raad voor het Landelijk Gebied in de nota Van zorgen naar borgen. Het advies van deze raad richt zich niet primair op het Rijk en de provincie, maar op de relatie Rijk en private partijen. Ik heb de raad gevraagd aan te geven in hoeverre de omslag van "zorgen voor" naar "zorgen dat" door private partijen kan worden vormgegeven op het terrein van natuur- en landschapsbeleid, bijvoorbeeld bij particulier natuurbeheer. Het desbetreffende advies is

helder. Ik neem dat ter harte. Wij bereiden nu een standpunt voor dat te zijner tijd naar de Tweede Kamer en wellicht ook naar de Eerste Kamer zal worden gezonden.

Mevrouw Slagter vindt dat bij de ruimtelijke ontwikkelingspolitiek een activerend en een stimulerend overheidsbeleid past en niet een passief en volgend overheidsbeleid. Zij vraagt of ik die visie deel. Daar hoeft geen twijfel over te bestaan. Met de introductie van het ILG komt niet alleen één groot ontschot meerjarig budget voor inrichting, milieu, natuur, landschap en een beetje water tot stand, dit wordt ook geplaatst in een heldere cyclus van programmeren, afstemmen, uitvoeren en verantwoorden. Deze beleidscyclus is naar mijn mening activerend en stimulerend. Het geeft de provincies immers in ruime mate de gelegenheid om te handelen.

Dan ga ik in op vragen over de doorwerking van besluiten in het bestemmingsplan en over de relatie tot de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening. Deze vragen werden vooral gesteld door de heer Holdijk, mevrouw Slagter en naar ik meen ook door de heer Walsma. De inrichting van het landelijk gebied met gebruikmaking van landinrichtingsinstrumenten gebeurt met inachtneming van de functies zoals die in het kader van de ruimtelijke ordening zijn aangegeven. Dat is artikel 16. Ik ben het ermee eens dat een vlotte besluitvorming in het ruimtelijk kader nodig is om die besluiten ook snel te kunnen uitvoeren in het kader van de WILG. Een constructie die bijvoorbeeld in de Reconstructiewet is aangegeven, is naar mijn mening dan ook niet nodig.

Laat ik eerst benadrukken dat de vraag naar de wettelijke doorwerkingsmechanismen pas in tweede instantie aan de orde komt. Het uitgangspunt van de WILG is dat provinciebesturen gemeenten zodanig vroeg bij de programmering en planvorming betrekken dat een tijdige afstemming met het gemeentelijke bestemmingsplan op het gebiedsgerichte beleid kan plaatsvinden en dat provincies daarvoor ook draagvlak creëren bij de gemeenten die het aangaat. Wat dat betreft leunt het inrichtingsbeleid zeker niet in hoofdzaak op interventiemogelijkheden die de provincies in het kader van de ruimtelijke ordening ten dienste staan, zoals de heer Holdijk het uitdrukte. Dat neemt natuurlijk niet weg dat het ook onder de WILG voor zal komen dat meer formele instrumenten dan overleg en overreding zullen moeten worden ingezet.

De nieuwe Wet ruimtelijke ordening heeft het provinciaal bestuur verschillende mogelijkheden gegeven om sturing uit te oefenen op gebiedsgerichte planvorming. De provinciale staten stellen structuurvisies en algemene regels vast. De gedeputeerde staten kunnen de gemeenten verder opdragen om het bestemmingsplan aan een door provinciale staten vastgestelde structuurvisie aan te passen. Provinciale staten kunnen ingevolge de nieuwe Wet ruimtelijke ordening ook een provinciaal inpassingsplan vaststellen en daarmee rechtstreeks tot aanpassingen in de geldende planologische regimes besluiten. Zo nodig kan de besluitvorming over een inpassingsplan gelijk op lopen met de besluitvorming over een inrichtingsplan. Het is belangrijk dat de procedures tot vaststelling van een bestemmings- of inpassingsplan in de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening korter zijn dan de procedures in de huidige wet. Voor een vlotte doorwerking is een doorbraak

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zoals door de reconstructiewet wordt gevormd, niet meer nodig.

De heer **Rabbinge** (PvdA): De minister zegt dat het niet meer nodig is, maar bij de reconstructiewet waren de middelen onmiddellijk beschikbaar, wanneer men met die reconstructieplannen bezig was. Is dat nu ook het geval of moeten wij wachten totdat de bestemmingsplanprocedure is afgewikkeld? Als dat het geval is, kan het voorkomen dat de hele zaak stagneert, omdat de bestemmingsplanprocedures zo lang duren.

Minister **Veerman**: Gelet op de problemen die de heer Rabbinge schetst, is het mooie van dit wettelijk kader nu juist dat provincies mogelijkheden hebben om te schuiven met de middelen, bijvoorbeeld om andere doelen eerder aan te pakken die misschien wat later aan snee waren gekomen, maar die planologisch wel mogelijk zijn. De provincies hebben de mogelijkheid om de beschikbare middelen tijdelijk voor een ander doel te gebruiken, zodat zij geen vertraging oplopen.

De heer **Rabbinge** (PvdA): Het is heel belangrijk om dat te weten, omdat veel provincies en gemeenten vragen of er een anticipatiemogelijkheid is. U zegt dat de provincies in staat zijn om te anticiperen als er sprake is van veranderingen die hun effect moeten krijgen via de bestemmingsplanprocedure.

Minister **Veerman**: De bedoeling van het wettelijk kader is nu juist om de provincies maximale ruimte te geven. Dat is gewaarborgd doordat niet steeds per plan of per doel wordt afgerekend. Na verloop van een periode wordt de totale balans opgemaakt. In de tussentijd is er een midterm review om te kijken of men nog in fase is. Dan heeft men nog een redelijke tijd om te zorgen dat het niet al te zeer divergeert, want dan is het nauwelijks mogelijk om de einddoelen te halen door tussentijds bij te sturen. Er is een jaarlijkse rapportageplicht om on speaking terms te blijven. Door het Rijk wordt dan een beetje gekeken of het loopt zoals wij allemaal hadden gedacht. Dat zijn de drie stappen. De mogelijkheid voor provincies om een grote mate van vrijheid te baat te nemen is aanwezig.

De heer Holdijk vraagt of het wetsvoorstel niet de omgekeerde wereld is, omdat de uitvoeringsprogrammering voorafgaat aan het inrichtingsplan. Het inrichtingsplan, zoals geregeld in het wetsvoorstel, is een operationeel, uitvoeringsgericht plan. Het beleid voor het landelijk gebied in het kader van het ruimtelijk beleid krijgt gestalte in beleidsnota's, zoals de Agenda Vitaal Platteland, en in de meerjarenprogramma's die daaraan verbonden zijn. Zij worden door middel van inrichtingsmaatregelen uitgevoerd. Het beleid is vastgelegd in de nota Agenda Vitaal Platteland. Daar zit een meerjarenprogramma bij en het inrichtingsplan is daarvoor het operationele uitvoeringsplan. Daarmee is de regeling voor de landinrichting in de WILG zuiver instrumenteel.

Het is juist dat bij de opzet van de Landinrichtingswet meer werd uitgegaan van een landinrichtingsplan als beleidsmatig kader, zoals de heer Holdijk opmerkte. Dat is het grote verschil met de WILG.

Van een eigenstandig landinrichtingsbeleid is al jaren feitelijk geen sprake meer. De landinrichting is een instrument om doeleinden bij beleidsterreinen zoals de agrarische structuur, milieu, water, natuur en landschap te realiseren.

Mevrouw Slagter vraagt om dezelfde systematiek te hanteren voor de rechtsbescherming bij landinrichting als bij de Reconstructiewet Concentratiegebieden. De heer Holdijk vraagt om een uiteenzetting over de termen schadevergoeding en billijkheid. De rechtsbeschermingsregeling van de WILG is hetzelfde als bij de reconstructiewet. Ik heb hierover enkele jaren geleden uitvoerig van gedachten mogen wisselen met deze Kamer. Het voorliggende wetsvoorstel gaat net als de reconstructiewet uit van een openbare voorbereidingsprocedure voor het ruilplan en voor de lijst van de geldelijke regelingen. Na die procedure wordt een definitief besluit genomen. Daartegen kan vervolgens via verzoekschriften krachtens artikel 261 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering in rechte worden opgekomen. Beroep is mogelijk bij de civiele kamer van de rechtbank en daarna is eventueel cassatie bij de Hoge Raad mogelijk. Dat staat in artikel 69 van de WILG. De civiele rechter is ook bevoegd ten aanzien van schadeclaims. Met betrekking tot de basis waarop die schadevergoeding moet geschieden, brengt de WILG geen verandering ten opzichte van het huidige beleid. Schadevergoeding naar billijkheid betekent in de praktijk volledige schadevergoeding, dus schadeloosstelling.

Dan de vraag in hoeverre ruilwaarde op basis van opbrengend vermogen bepalend is bij de toedeling van de grond bij herkaveling. De heer Holdijk zegt dat artikel 56, tweede lid alleen aanspraak geeft op een gelijke oppervlakte als de ingebrachte oppervlakte. Weliswaar is volgens artikel 56, tweede lid de oppervlakte in kavels de basis voor korting en toedeling, maar uitgangspunt van de wet is blijkens artikel 52, derde lid tevens dat in beginsel kwalitatief met de ingebrachte gronden vergelijkbare gronden worden toebedeeld. De WILG hanteert daarmee hetzelfde stelsel als de Reconstructiewet concentratiegebieden. Op grond van artikel 52, vierde lid van de WILG zullen gedeputeerde staten, voordat zij het ruilplan kunnen opstellen, van alle uitruilbare gronden de gelijke hoedanigheid en gebruiksbestemming moeten vaststellen. Het nieuwe stelsel is daarmee slagvaardiger dan het huidige stelsel via de zogenaamde eerste schatting. In dat oude stelsel worden namelijk alle in een blok gelegen gronden geschat, ook gronden die niet bij de uiteindelijke uitruil worden betrokken. Daarnaast is er, net als in de huidige Landinrichtingswet, een voorziening voor financiële compensatie bij de lijst geldelijke regelingen als in het uiterste geval sprake is van toedeling van grond met een verminderde gebruikswaarde.

Dan de zeer terechte vraag van de heer Holdijk over de overdrachtsbelasting bij kavelruil. Die vraag is heel makkelijk te beantwoorden. Hij vroeg of dat nog wel een serieus probleem is, gelet op de net door de Eerste Kamer aangenomen Wet werken aan winst. De heer Holdijk heeft helemaal gelijk. Bij kavelruil zijn twee vrijstellingsgronden in de wet op de belasting van rechtsverkeer van belang. Op grond van artikel 107 van de WILG zal verkrijging van onroerende zaken inclusief

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

opstallen vrijgesteld zijn van overdrachtsbelasting. Per 1 januari 2007 treedt ook de Wet werken aan winst in werking. Voor het verkrijgen van ten behoeve van landbouw bedrijfsmatig geëxploiteerde cultuurgrond geldt dan een vrijstelling, mits die exploitatie op de grond na verkrijging nog ten minste tien jaar wordt voortgezet. De cultuurgrond kan daarbij een landbouw- en onderomstandigheden ook een natuurbestemming krijgen. Met de Belastingdienst zijn daarover afspraken gemaakt. De Belastingdienst blijft achteraf toetsen en bekijkt daarbij of de kavelruil aan de eisen van artikel 85 van de WILG en de AMvB voldoet.

Mevrouw Slagter vroeg wie er beslist over de ehs. Het beleid ten aanzien van de ehs, inclusief de robuuste verbinding, is door het Rijk vastgelegd in de Nota Ruimte. Provincies geven binnen die kaders invulling aan het beleid. Zo stellen zij bijvoorbeeld ook de exacte begrenzing vast. Zij zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en het contact met de streek. Het Rijk financiert grotendeels de aankoop, de inrichting en het beheer. Waar onduidelijkheid is over de ligging van de ehs, inclusief de robuuste verbinding, dient overeenstemming tussen Rijk en provincie te worden bereikt over de locatie. In de bestuursovereenkomsten maken Rijk en provincie afspraken over de realisatie van de ehs en de robuuste verbinding.

De heer Holdijk vroeg zich af of het noemen van beheer in de WILG een gemiste kans is. Er is geen inhoudelijke regeling van het aspect "beheer" in de WILG opgenomen, want dat is niet nodig. Prestaties op dat vlak door het Rijk en de provincies worden gestuurd via de in de WILG voorziene programmering van het gebiedsgerichte beleid en de beheerovereenkomsten. Daarin zit ook het programma Beheer.

De heer Walsma stelde, net als anderen, een vraag over actief beleid bij de ehs in relatie tot biodiversiteit. Hij ziet daarbij een belangrijke rol voor agrarisch natuurbeheer. Binnen het natuurbeleid is de ehs op nationaal beleid een speerpunt. De ehs vormt een nationaal netwerk van natuurgebieden, met als doelstelling om de biodiversiteit te versterken en zo te kunnen voldoen aan de eisen van het biodiversiteitsverdrag. Voor Natura 2000-gebieden geldt hetzelfde, maar dan in Europees verband. De regering zet zich daarvoor actief in.

Ook agrarisch natuurbeheer is van belang in het licht van de doelstellingen van biodiversiteit. Daarover zijn in de bestuursovereenkomsten duidelijke afspraken met de provincies gemaakt. De Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer vormt samen met de Subsidieregeling natuurbeheer 2000 het zogenaamde Programma Beheer. Dat wordt per 1 januari overgedragen aan de provincie in het kader van het ILG. Zij zijn daarmee primair verantwoordelijk voor het natuurbeheer. Om de continuïteit van de doelgroepen te verzekeren, is met de provincies afgesproken dat Programma Beheer de komende twee jaar ongewijzigd wordt voortgezet. Alleen de niet-effectieve lichte-weidevogelpakketten zijn eruit gehaald.

Uitvoering blijft geschieden door de Dienst regelingen namens de provincies. Ik heb met de provincies afgesproken dat Programma Beheer binnen twee jaar in gezamenlijkheid herzien gaat worden. Ook de ecologische

evaluatie van Programma Beheer, voorzien in het jaar 2007, en het actieprogramma weidevogelverbond zullen effecten hebben op deze herziening. Ik ben ervan overtuigd dat het de biodiversiteit ten goede komt en dat de volledige overgang van Programma Beheer naar de provincies een verbetering is. De sturing krijgt per 2009, na invoering van het herziene Programma Beheer, echt inhoud.

Mevrouw Slagter vraagt naar de rol van Rijk en provincies bij de eerstgegadigenkaart of invloedssferenkaart. Die geeft aan in welk gebied een natuurterreinbeherende organisatie als eerste het recht heeft om in een bepaald gebied met overheids subsidies grond aan te kopen. LNV en de provincies hebben die kaart gezamenlijk opgesteld. Ik heb die kaart goedgekeurd.

De heer Walsma vraagt naar de betrokkenheid van de terreinbeherende organisaties bij de natuurdoeltypekaarten. Op basis van natuurdoelen uit de nota Natuur voor mensen, mensen voor natuur, stellen de provincies de natuurdoeltypekaarten op. De landelijke natuurdoeltypekaart is zo veel mogelijk een aggregatie van de provinciale kaarten. De mate waarin provincies bij het opstellen van de kaarten terreinbeherende organisaties inschakelen, verschilt per provincie. Ik ben het met de heer Walsma en mevrouw Slagter eens dat de betrokkenheid van die organisaties van groot belang is gelet op de bijzondere expertise die goed moet worden benut. Ik wijs de provincies daar steeds op.

De heer Holdijk stelt nieuwe natuur als een facet van de voortgaande verstedelijking van ons land. Hij vreest voor een verdergaande beperking van het agrarisch gebruik van het platteland. Het zou interessant zijn om daar een lang betoog aan te wijden. Ik onderdruk de neiging om dat te doen en beperk mij tot een paar constatering.

De nieuwe natuur in het kader van de ehs is bedoeld om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. Dat is nodig in het kader van de internationale verplichtingen. Die natuur is voor iedereen in Nederland, ongeacht of die op het platteland of in de stad woont. Agrariërs kunnen een belangrijke rol spelen bij het realiseren van die natuurdoelen. Ik ben blij dat het een goede aanloop heeft genomen. Ik stel vast dat er kwaliteitslagen te maken zijn en dat de boeren hun uiterste best doen.

Ik ben het met de heer Holdijk zeer eens dat de agrariërs belangrijk zijn voor de instandhouding van de natuur en voor een vitaal platteland. Agrarisch gebruik van het platteland blijft mogelijk zolang dat gebruik valt binnen de geldende randvoorwaarden. Wij hoeven niet te vrezen voor verdergaande beperking van het agrarisch gebruik van het platteland. Ik zal mijn persoonlijke visie voor de lange termijn ter zake op 15 december meer publiek maken.

*N

De heer **Rabbinge** (PvdA): Voorzitter. Namens de drie partijen namens welke ik mag spreken, dank ik de minister voor zijn uitgebreide uiteenzetting en toelichting. De beantwoording was rijkelijk voorzien van materiaal en gegevens. Dat siert de minister. Hij heeft duidelijk uiteengezet waarom deze actie moest plaatsvinden. Hij heeft ook de evolutie besproken van de eerste

kavelruilovereenkomst tot de WILG. Het is natuurlijk een geweldige ontwikkeling geweest. Ik ben de minister zeer erkentelijk dat hij erin slaagt om het nog dit jaar te effectueren. Dat is een prachtige vrucht van zijn activiteiten. Hij heeft de redenen genoemd: het middenbestuur versterken, de steun sluit goed aan bij de Europese regelgeving en het is van belang om de uitvoering van het beleid meer te koppelen aan de voorbereiding van het beleid. Dat gebeurt hier ook heel duidelijk en dat is mooi. Of het een hen of een schelvis is, weet ik niet. Ik denk dat het iets ertussenin is. Ik weet alleen niet of dat organisme al is uitgevonden.

Ik heb nog wat kleine vragen en opmerkingen die om een nadere toelichting vragen. De vraag was of de provincies er klaar voor zijn. De minister heeft gezegd dat dit zeker het geval is. De provincies moeten nogal wat veranderingen doormaken: van hindermacht naar uitvoeringskracht. Ik denk dat dit een enorme cultuurverandering is. Wij zijn ons er ook van bewust dat die uitvoeringservaring vaak niet aanwezig is. Daar hebben wij net al over gesproken. Wij vroegen ons af hoe de verdeling van de verantwoordelijkheden tussen ps en gs is. Waarom wordt dat landinrichtingsplan aangevraagd door gs en niet door ps? Wat is de achterliggende reden? Het wordt neergelegd bij een dagelijks bestuur dat zich moet verantwoorden tegenover het provinciale bestuur dat in feite het primaat heeft op het niveau van het middenbestuur.

De provincies krijgen een regierol. Zij moeten ervoor zorgen dat de uitvoering voor elkaar komt, maar zij moeten het niet zelf doen. Dat vraagt natuurlijk veel van ze. Ik denk dat het goed is dat de minister daar zicht op houdt. Hij moet dat zo goed mogelijk begeleiden en er expertise voor beschikbaar stellen. Het is goed dat de Dienst Landelijk Gebied en het Bureau Beheer Landbouwgronden zo worden aangestuurd als de minister heeft uiteengezet. Het is wel van belang om over twee of drie jaar eens te kijken hoe een en ander verloopt, want er staan grote veranderingen op stapel.

Een punt dat is blijven liggen, is de integraliteit tussen water, ruimtelijke ordening en landinrichtingsbeleid. De minister heeft gezegd dat dit op zekere hoogte mogelijk is. Noord-Nederland heeft als belangrijk uitgangspunt van beleid gekozen voor het malen en contramaldenken en water als ordenend principe. Dat houdt in dat je het water in de hogere gebieden vasthoudt en dat je in de lagere gebieden meer water toelaat. Dat kan betekenen dat het landgebruik op grote schaal zal veranderen. Dat is meer dan een marginale verandering; het is een zeer substantiële verandering. Het ligt voor de hand om de waterbeheerder een rol te laten spelen in kwantitatief en kwalitatief beheer. Dat zijn niet alleen de waterschappen, want die zijn ook in zekere zin uitvoerend. Het gaat vooral om het landelijke beleid. Het is zeker in lijn met het adaptatiebeleid dat wij voeren. Ook met het oog op het klimaatbeleid is het van belang om te kijken op welke wijze het Rijk daaraan kan bijdragen. Het is natuurlijk raar dat het potje voor water apart gezet wordt.

De minister is heel duidelijk geweest over de rapportageverplichtingen. Hij heeft gezegd: dat is één single audit. Als dat zo is, is het geweldig, maar er waren ook enkele regels tussendoor. Het is misschien misplaatst

om achterdochtig te zijn, maar ik ben toch een beetje bang dat ze niet kunnen volstaan met die ene rapportageverplichting. Dat zou jammer zijn, want dan ben je veel te druk bezig met rapporteren. Wij hebben al gezegd dat het ook op Europees niveau moet worden geïntegreerd. Het zou toch mooi zijn als het op dat niveau ook klopt met hetgeen wij op landelijk niveau vragen.

De minister heeft ook gesproken over het uitwerken van bestuursovereenkomsten voor de uitvoeringsdiensten. Het niet opsplitsen van die landelijke diensten is vanzelfsprekend juist. Dat opsplitsen moeten wij niet willen. Tegelijkertijd moeten wij ervoor zorgen dat in die bestuursovereenkomsten helder is hoe de verantwoordelijkheden liggen wat de provincies betreft en ook wat hun zeggenschap is. Over die zeggenschap wil ik graag nog wat horen. De minister heeft duidelijk gesteld dat de verantwoordelijkheden en de budgetten op elkaar worden afgestemd en dat het niet een rekeningcourant is, maar dat het Rijk budgetten overdraagt aan de provincies, zodat die er zelf over kunnen beslissen. Op zich is dit juist. Dat betekent ook, zoals de minister zegt, dat het Bureau Beheer Landbouwgronden een landelijk provinciaal grondbedrijf wordt. Neemt dat ook de angst weg -- voor anderen de hoop -- dat er provinciale grondbanken gaan ontstaan? Of is er alleen de landelijke grondbank die in handen is van het Bureau Beheer Landbouwgronden?

De minister heeft ook gesproken over de ruimtelijkeontwikkelingspolitiek. Wij moeten ons goed realiseren dat die veel meer is dan planologie. Wij zien in het spraakgebruik ruimtelijkeontwikkelingspolitiek tegenwoordig vernauwen, en in mijn ogen versralen, tot ruimtelijkeontwikkelingsplanologie. Dat is het niet. Het omvat ook allerlei andere bewegingen die de dynamiek bevorderen, bijvoorbeeld de dynamiek in de agrarische sector. Die bewegingen kunnen reden zijn om de dynamiek te benutten en ook andere maatschappelijke doelen, bijvoorbeeld het effectueren van de EHS en andere grote natuurgebieden, te realiseren.

De minister is volstrekt helder geweest over de rechtsbescherming die de burger wordt geboden. Deze is hetzelfde als bij de Reconstructiewet. Dat houdt ook in dat de knip zodanig wordt gelegd dat zodra er sprake is van financiën men bezwaren kan voorleggen aan de private rechter en niet aan de bestuursrechter. Ik heb dat niet in de stukken gezien, maar dat is nu heel duidelijk gesteld.

Het is prima dat er geld beschikbaar wordt gesteld in het ILG voor aankopen, maar er moet ook geld beschikbaar zijn voor beheer. Wij hebben er enige twijfel over dat dit wordt gerealiseerd. De minister heeft gezegd: wij gaan gewoon verder met de beheersovereenkomsten; een aantal wordt aangepast, omdat die niet effectief bleken. Agrobiodiversiteit kun je via agrarisch natuurbeheer realiseren, maar dat is totaal iets anders dan de biodiversiteit die vooral voortkomt uit ecosystemen die niet gestoord of beïnvloed worden. Dat is van een andere aard en vergt een ander beleid dan de agrobiodiversiteit. Ik denk dat het goed is, het geëigende instrument voor het geëigende doel te hebben. Hierover wil ik nog graag een uitspraak van de minister.

Mevrouw de voorzitter. Ik had afgesproken dat collega mevrouw Slagter van de tien minuten die wij hadden ingetekend in ieder geval anderhalve minuut kon

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gebruiken. Vandaar dat ik u verzoek haar nu het woord te geven.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Dat wordt een vluggertje, mevrouw de voorzitter. In zijn beantwoording op deze dag van Sinterklaas, toonde onze minister zich weer een hele baas. Wij danken hem hartelijk voor zijn toezeggingen en commentaren en betrekken daarin ook uitdrukkelijk zijn ambtenaren. De Wilg kan wat ons betreft, worden geïmplementeerd, onze natuur en het landschap nog beter beheerd. Wij gaan ervan uit dat ook krachtig centraal, ondersteund wordt wat men uitvoert decentraal, zodat initiatieven en plannen elkaar versterken en men elkaar niet gaat tegenwerken. Voorzitter, de minister hangt binnenkort zijn lier aan de wilgen. Het is jammer, maar zo gaat het, zijn besluit is billijken. Tot dan, aan het eind van mijn korte relaas in ieder geval vanavond veel plezier, Sinterklaas.

*N

De heer **Walsma** (CDA): Voorzitter. Mijn sinterklaascadeau is dat ik het kort kan houden, omdat wij zeer gedegen antwoorden hebben gekregen op onze vragen. Ik dank de minister daarvoor en sluit mij graag aan bij de kwalificering van de heer Rabbinge in zijn richting.

Ik zal niet alle vragen herhalen waar wij antwoord op hebben gekregen. Uiteraard zijn wij ermee ingenomen dat dit als aangelegenheid van bestuurlijke vernieuwing deze vorm heeft gekregen. Gisteren hebben wij dat ook al gezegd. Dat dit heel goed past in het Europese beleid onderstrepen wij ook van harte.

De heer Rabbinge heeft er net nog over gesproken en ook ik heb een vraag over de verantwoordelijkheden van de provincie. Dan hebben wij natuurlijk wel te maken met Provinciale en Gedeputeerde Staten. Die krijgen hier echt iets mee voor de kiezen. In het verleden werkten wij in een monistisch systeem, nu in een dualistisch systeem en dat betekent dat de verantwoordelijkheidsverdeling tussen Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten anders is geworden. Naar mijn oordeel is dit niet duidelijk genoeg uit de mond van de minister gekomen. Het lijkt mij van grote betekenis dat in deze setting heel duidelijk is wie waarvoor verantwoordelijk is: waar zijn GS voor verantwoordelijk en waarvoor PS? Wij hebben bovendien niet alleen te maken met PS en GS maar ook met het IPO die in dit kader een heel belangrijke rol speelt, maar waaraan alleen gedeputeerden meedoen en niet leden van PS. Ik denk dan ook dat strak moet worden aangegeven waar in dezen PS voor verantwoordelijk zijn en waar GS. Ik ben in ieder geval blij met het Rijkscoördinatieteam die de provincies ondersteunt. Het gaat hier inderdaad om nogal wat disciplines en daar kunnen de provincies best een goede en inhoudelijke steun bij gebruiken.

Ten slotte sluit ik mij graag aan bij de laatste vraag van de heer Rabbinge over het agrarische natuurbeheer. Met hem zou ik graag weten of daarvoor wel

voldoende middelen beschikbaar zullen worden gesteld. Het lijkt mij van grote betekenis dat dit wel gebeurt!

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Mevrouw de voorzitter. Voor deze tweede termijn heb ik maar twee minuten gevraagd en die zullen wel voldoende zijn, want ik wil ze graag benutten om de minister en in zijn verlengde de ambtenaren te danken voor de adequate beantwoording van onze vragen. Hoe concreter de vragen waren, hoe concreter de antwoorden. Enkele antwoorden heb ik aangehoord, maar zal ik graag nog eens in de Handelingen nalezen voordat ik nieuwe vragen wil stellen.

Ook over de waardering van nieuwe cultuur zullen wij vandaag inderdaad maar niet verder discussiëren. Ik vrees dat er geen gelegenheid meer zal zijn om dat nog eens met deze minister te doen, maar wellicht doet zich toch nog wel een gelegenheid voor.

Voorzitter. Mede gezien de uitvoerige en adequate beantwoording van de vragen van de twee fracties die ik vertegenwoordig, wil ik graag tot uitdrukking brengen dat wij het wetsvoorstel zullen steunen. Ik doel daarbij op het wetsvoorstel zoals het is geamendeerd door de Tweede Kamer. Wij zijn niet altijd even gelukkig met amenderingen, maar dit maal geldt dat nadrukkelijk niet.

*N

Minister **Veerman**: Voorzitter. Ik neem de waarderende woorden van de Kamer graag over en betrek die vooral op diegenen die in de afgelopen vier jaar hun krachten aan dit wetsvoorstel hebben gewijd. Het is aan hun uithoudingsvermogen en creativiteit te danken dat wij vandaag dit wetsvoorstel kunnen behandelen. Ik zal u niet vermoeien met cijfers over het aantal vergaderuren dat in dit voorstel is gaan zitten, maar het waren er vele. Maar wij worden sterker door strijd!

De heren Rabbinge en Walsma vroegen terecht nogmaals om duidelijkheid over de positie van provinciale en gedeputeerde staten. Een besluit tot landinrichting en de uitvoeringsbesluiten zijn in artikel 17 direct aan gedeputeerde staten toegewezen, vanwege het instrumentele karakter van de regeling. Gedeputeerde staten neemt zijn besluiten echter binnen de ruimtelijke kaders en de beleidskaders voor het gebiedsgericht beleid die door provinciale staten zijn vastgesteld. Provinciale staten stellen dus de ruimte vast en gedeputeerde staten besluiten over de landinrichting.

Ik denk dat ik voldoende duidelijk ben geweest over de uitvoeringskracht van de provincies. Ik kan tegen de heer Rabbinge nog wel zeggen dat wij de provincies zullen blijven ondersteunen. Het rijksprojectenteam zal daarom voorlopig in de lucht blijven en de provincies terzijde blijven staan. Als provincies met vragen bij het ministerie komen, zullen wij natuurlijk al onze expertise gebruiken om hen zo goed mogelijk te helpen. Wij zullen dus niet zeggen: de protocollen zijn getekend en nu zoekt u het zelf maar uit. Het afgelopen jaar, naarmate de ingangsdatum dichterbij kwam en de rafels van het kleed korter werden, hebben de provincies veel werk verzet. Alle

plooien zijn glad gestreken en niets lijkt meer in de weg te staan dat wij volgende week of de week daarna de protocollen tekenen.

Wij wachten het advies van de commissie van wijzen af over de wijze waarop de invloed van de provincies op de aansturing van de DLG wordt vormgegeven. Wij zullen niet gaan spreken over een opdeling van de dienst, net zo min als over veranderingen in de eigenaarsrol.

Het ministerie van Verkeer en Waterstaat zal nog dit jaar een nota het licht doen zien over de implementatie van de Kaderrichtlijn Water. In die nota zal ook een basis worden gelegd voor een grotere integraliteit van de investeringen van het Rijk in water. Ik ben het eens met de heer Rabbinge dat een en ander kan leiden tot grote veranderingen in het landgebruik. Ik noem als voorbeeld het omzetten van landbouwgrond in een wateropvangbestemming in het kader van de stroomgebiedenbenadering.

Op het punt van de rapportageverplichting in Europa proberen wij de zogenaamde "single audit" toe te spitsen op de Europese eisen. De protocollen daarvoor zijn door de projectgroep onder leiding van de provincies ontwikkeld. Nu moet de rapportage aan de EU extra worden opgesteld, maar wij hopen dat daaraan in de toekomst in één keer op eenduidige wijze gestalte kan worden gegeven.

Over het ter beschikking hebben van grond voor de provincies ben ik volstrekt duidelijk geweest. Het gaat over het onmiddellijk en zonder tussenkomst ter beschikking hebben van grond voor de provincies.

Op het punt van de beheersovereenkomsten ben ik het ermee eens dat de waarden die voor de eeuwigheid bewaard moeten worden een ander karakter hebben dan de biodiversiteit die een minder fundamenteel karakter heeft. Het is misschien geen goede vergelijking, maar mijn bedoeling is duidelijk. Die eerste waarden moeten natuurlijk gewaarborgd worden, door aankoop en beheer door het Rijk via Staatsbosbeheer of natuurbeherende organisaties. De Loonse en Drunense Duinen moeten bijvoorbeeld beheerd worden door het Rijk. Die mogen niet verloren gaan. Het bestaan van dergelijke waardevolle gebieden moet gewaarborgd zijn en dat kan het beste door het beheer erover in handen te laten van organisaties die dat tot hun doel hebben gemaakt en de gronden niet zullen vervreemden.

De heer Holdijk mag alles rustig nog eens nalezen. Ik kan mij voorstellen dat het soms wat vlug ging, maar ik moest mij haasten met het oog op de tijd. Ik moet naar de Tweede Kamer voor de begrotingsbehandeling.

De heer Walsma heeft gevraagd of er nog een beetje geld bijkomt. De provincies krijgen binnen de IOG-kaders financiële middelen en beleidsmatige ruimte. In totaal is bijna 900 mln. beschikbaar voor zowel natuurbeheer als agrarisch natuurbeheer. Naar mijn mening zijn die programmabeheermiddelen adequaat.

Ik dank mevrouw Slagter hartelijk voor het door haar op rijm gezette dankwoord. Ik geef ten slotte mijn bijdrage uit eigen pen hieraan. Ik dank van harte op deze dag, dat ik nu vaststellen mag, deze belangrijke wet voor ons mooie land.

Thans is aan de orde, er is werk aan de hand.

Aanpakken dus en voortgang maken, provincies, om meer slaags te geraken. Met het verfraaien van land en beemd, zijn gezond boeren en natuur wel vereend. Deze tijd was voor mij een groot feest, ik zeg u dank voor al deze tijd in uw midden te zijn geweest.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Pensioenwet!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regels betreffende pensioenen (Pensioenwet) (30413);

- het wetsvoorstel Invoering van de Pensioenwet (Invoerings- en aanpassingswet Pensioenwet) (30655).

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **De Geus**: Voorzitter. Ik begin met een klein citaat uit een groot gedicht: "Eer brengt een arme Vader met vreugd zes kind'ren groot, dan dat zes rijke kind'ren hem koest'ren in de nood. " Dit wrange gedichtje van Nicolaas Beets sprak mijn verre voorganger staatssecretaris Van Rhijn uit bij de parlementaire behandeling van de Pensioen- en Spaarfondsenwet in 1951. Hij illustreerde hiermee de waarborgfunctie van deze wet. Meteen daarna benadrukte hij het belang van de eigen verantwoordelijkheid voor onderlinge samenwerking van werkgevers en arbeiders. Waarborgen en eigen verantwoordelijkheid zijn net als toen belangrijke kernbegrippen in het wetsvoorstel dat wij nu bespreken. Dit is geen verandering ten opzichte van de Pensioen- en Spaarfondsenwet, maar deze wet was wel aan herziening toe. Het eerste voornemen hiertoe dateert al uit 1991, het kwam voor in de Pensioennota van mijn ambtsvoorganger op dit onderdeel, staatssecretaris Ter Veld. En terwijl er in de jaren negentig al heel veel is gedaan, zoals de introductie van het recht op waardeoverdracht, de invoering van gelijke behandeling van parttimers en het bieden van de mogelijkheid om het nabestaandenpensioen om te ruilen voor een hoger ouderdomspensioen, is het proces in de afgelopen vijf jaar in een stroomversnelling terechtgekomen.

De wet is niet tot stand gekomen in een ivoren toren, het is het sluitstuk van een proces waarin er uitvoerig overleg is geweest met tal van partijen, waardoor het mogelijk is geweest om in te spelen op prangende economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Het uitgangspunt voor de Pensioenwet is dat de sociale partners primair verantwoordelijk blijven voor de aanvullende pensioenen. Dit is mijns inziens een belangrijk voordeel van het Nederlandse stelsel. Er is met

de Pensioenwet een balans gevonden tussen de vrijheid van de sociale partners om hun verantwoordelijkheid in te vullen en de waarborgfunctie van de overheid, die op sommige punten aanleiding geeft om regels te stellen. Dit biedt een robuust uitgangspunt voor de komende jaren.

Er is bij de vormgeving van het overgangsrecht gekozen voor een praktische aanpak, gecombineerd met maatwerk. Pensioenbepalingen die tegelijkertijd in werking kunnen treden, treden ook tegelijkertijd in werking. Voor bepalingen die uitstel vergen, is een overgangstermijn van een jaar voorzien. In sommige gevallen geldt een termijn van twee jaar, met name voor verzekeraars. Ik ben het dan ook niet eens met een van de woordvoerders die gisterenavond pragmatisme in deze zin tot een verwerpelijk dogma leek te verklaren, al was het misschien niet zo bedoeld. Voor de overgangstermijnen moeten wij in ieder geval een pragmatische aanpak kiezen. Het overgangsrecht is in nauw overleg met het veld tot stand gekomen en het kan dan ook rekenen op een groot draagvlak.

Mevrouw Westerveld heeft gevraagd om een stevig betoog over het waarom van overheidsbemoeienis met de inhoud van de tweede pijler. Zij doelt hierbij op de individuele pensioenzekerheid. De bemoeienis van de overheid is, als het op de inhoud van de pensioenregelingen aankomt, zeer terughoudend. Het is aan de sociale partners om desgewenst een pensioen overeen te komen, er is in Nederland geen pensioenplicht. Verder is het ook aan de sociale partners om de hoogte van het pensioen te bepalen en het is eveneens aan hen om te bepalen of er een partnerpensioen of een arbeidsongeschiktheidspensioen aan het ouderdomspensioen gekoppeld moet zijn. De Pensioenwet bemoeit zich hier dus niet mee en laat dit aan werkgevers en werknemers over. Mevrouw Westerveld noemt een aantal voorbeelden waar de overheid zich wél met de inhoud van regelingen bemoeit: uitruilmogelijkheden, keuringsverbod en het verlengen van de mogelijkheid van vrijwillige voortzetting voor zelfstandigen. Al die maatregelen hebben als achtergrond het beschermen van de individuele pensioendeelnemer en zijn partner. Het keuringsverbod bijvoorbeeld beschermt de minder gezonde werknemer. De uitruilmogelijkheden bieden mensen de kans om indien hun pensioenregeling geen of een laag partnerpensioen kent, daarin alsnog te voorzien. Die uitruilmogelijkheden moeten worden gezien in relatie met de tendens van de afgelopen jaren om het partnerpensioen op risicobasis te dekken in plaats van op kapitaalbasis.

Mevrouw Westerveld vraagt of ik die ontwikkeling maatschappelijk terecht vind. Ik benadruk nogmaals dat het de regering niet past om daarover een oordeel te vellen. Sociale partners bepalen of er een partnerpensioen is en hoe de dekking daarvan geregeld is. In dit verband vraagt zij wat het doorslaggevend verschil is tussen eigen pensioen -- dus ouderdomspensioen -- en het afgeleide pensioen d.w.z. partnerpensioen. Het kenmerkende verschil is dat het partnerpensioen de afhankelijkheid illustreert van het inkomen van een ander. Wij zien dan ook graag dat vrouwen zoveel mogelijk deelnemen aan het arbeidsproces en daarmee zelf de mogelijkheid hebben om pensioen op te bouwen in plaats van afhankelijk te zijn van het inkomen van een ander. In

wezen is pensioen uitgesteld loon. Het is aan de sociale partners om de invulling daarvan te regelen.

De heer Van den Berg wees op geluiden dat de Pensioenwet te weinig tegemoet zou komen aan individuele wensen en keuzes. Die geluiden zijn eigenlijk nieuw voor mij. Anderen, ook in deze Kamer, lijken zich juist af te vragen of de Pensioenwet niet te veel regelt op het punt van individuele keuzes en met name de uitruilmogelijkheden. Bedacht moet worden dat veel mensen hun pensioen opbouwen in een collectief, in een pensioenfonds dat van grote omvang kan zijn. De pensioenregeling is dan veelal voor iedereen hetzelfde. Dat maakt het pensioen aanzienlijk goedkoper, zo blijkt ook uit een onderzoek dat gisteren door de VB werd gepresenteerd. Wij kennen dus niet het geluid dat de Pensioenwet te weinig tegemoet zou komen aan individuele wensen en keuzes van betrokkenen. Misschien heb ik de vraagsteller niet helemaal begrepen? Dat hoor ik dan graag.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik heb een vraagje aan de minister naar aanleiding van het betoogje waarop hij ons niet vergaste.

Op de vraag hoe de minister staat tegenover nabestaandenpensioen en ouderdomspensioen, zegt hij dat het de regering niet past daarover een oordeel te vellen omdat dit aan de sociale partners is. Tegelijkertijd zegt hij dat de reden voor bepaalde overheidsbemoeienis gelegen is in het beschermen van de individuele pensioendeelnemer en zijn partner. Ik proef daar enige discrepantie. Enerzijds is er sprake van terughoudendheid en anderzijds velt de overheid wel een oordeel op de punten waarop wél een regeling getroffen wordt. Wat is de overwegende grondslag voor de regering om bepaalde zaken wél te regelen?

Kennelijk heb ik mijn vraag over het verschil tussen het ouderdomspensioen en het afgeleide pensioen niet scherp genoeg geformuleerd. Ik weet natuurlijk het verschil tussen die pensioenvormen, ik ben echter benieuwd waarom de regering zich in het beleid wél heel sterk maakt voor het terugdringen van de witte vlek en ten aanzien van het nabestaande pensioen zegt dat het haar niet past daarvan iets te vinden. Dat was de strekking van mijn vraag.

Minister **De Geus**: De regering maakt zich in het beleid sterk voor inspanningen die gericht zijn op het terugdringen van de witte vlek. Het gaat daarbij om het pensioen als zodanig en de kwaliteit van het pensioen. Ten aanzien van de samenhang tussen ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen en de accenten die daarin gezet worden, is de regering heel terughoudend. Het gaat ons om het pensioen als zodanig als een belangrijke voorziening voor later.

Met de positie van de individuele deelnemer ten opzichte van de uitvoerder, het fonds enzovoorts, heeft de overheid wél bemoeienis. Dat is uiteindelijk ook de grondslag van de kaderstelling in deze wet. Het wil echter niet zeggen dat wij ons daarmee moeten begeven op het terrein van de inhoud van de pensioenregelingen. Uiteindelijk is pensioen uitgesteld loon. Zoals wij ons niet met loon bemoeien, bemoeien wij ons ook hier niet mee.

Ik wil mevrouw Westerveld toegeven dat, als je dat op de verschillende terreinen langsloopt, het altijd een afweging vraagt. Er is een zeker spanningsveld: waar doe je iets wel en waar doe je iets niet? Ik heb hiermee aangegeven dat de basishouding van de regering een zeer terughoudende is, met name op het punt van de inhoud van de pensioenregelingen en dus ook op de vraag hoe de accenten tussen OP en NP worden gezet als er pensioen wordt opgebouwd.

Mevrouw Westerveld heeft gevraagd of het overgangsrecht voor de onbedoeld onvoorwaardelijke toeslagen wel toereikend is om de vrees weg te nemen dat er torenhoge claims worden ingediend bij werkgevers of bij uitvoerders. Deze materie is nogal ingewikkeld en ik wil even de tijd nemen om het kort uit te leggen.

Als een werkgever in de huidige situatie een onvoorwaardelijke toeslag toezegt, moet hij die toezegging ook nu al nakomen. Dat geldt ook voor een pensioenfonds. Als een pensioenfonds in het reglement onvoorwaardelijke toeslagen belooft, moet dat pensioenfonds er nu al voor reserveren. Het is dus niet zo dat pas met de inwerkingtreding van de Pensioenwet een onvoorwaardelijke toeslag ook echt onvoorwaardelijk wordt. De reden dat het onderwerp in het overgangsrecht zo nadrukkelijk aan de orde is gesteld, is een specifieke situatie die bij verzekeraars soms voorkomt. Een werkgever belooft aan de werknemer in het pensioenreglement een onvoorwaardelijke toeslag, maar spreekt tegelijkertijd in de financieringsovereenkomst met de verzekeraar af dat de toeslag alleen dan wordt uitbetaald indien de werkgever daarvoor de benodigde middelen op tafel legt. Dit samenspel van afspraken levert geen problemen op zolang de werkgever het verzekeringscontract met de verzekeraar in stand houdt. Maar gaat de werkgever bijvoorbeeld failliet, dan worden er geen toeslagen meer uitbetaald en hebben de werknemers en de inmiddels gepensioneerden het nakijken. Ook nu al kunnen werknemers en gepensioneerden dan de werkgever aanspreken op het alsnog nakomen van zijn toezegging, maar zo'n actie heeft natuurlijk weinig kans van slagen in het geval dat de werkgever failliet is. In de Pensioenwet zijn de verantwoordelijkheden van de drie bij pensioen betrokken partijen nu verhelderd. Het pensioenreglement is de verantwoordelijkheid van de pensioenuitvoerder en dus niet van de werkgever. Als een werkgever een onvoorwaardelijke toeslag toezegt, behoort die toezegging in het pensioenreglement te worden opgenomen en zal de pensioenuitvoerder deze toezegging moeten nakomen.

De heldere verantwoordelijkheidsverdeling leidt ertoe dat datgene wat aan de werknemer wordt beloofd, moet worden nagekomen door de twee andere partijen bij de pensioenovereenkomst, te weten de werkgever en ook de pensioenuitvoerder. Praktisch gezien heeft dit met name betekenis voor die pensioenregelingen bij verzekeraars waarin een onvoorwaardelijke toeslagtoezegging staat die, zoals blijkt uit de financieringsovereenkomst, voorwaardelijk bedoeld zou zijn. Het voorbehoud omtrent de financiering van toeslagen dat thans in de financieringsovereenkomst staat, zal ook in het pensioenreglement zelf moeten worden opgenomen. Daarmee wordt niet de inhoud van die toezegging

veranderd. Die was immers in feite altijd al voorwaardelijk, zij het dat de werkgever dat niet altijd in het pensioenreglement meldde. De relevante bepalingen in de IPW waarborgen dat de nieuwe heldere verantwoordelijkheidsverdeling voor de toekomst zal werken. Er is dus geen reden voor de vrees dat het nieuwe recht kan worden ingeroepen om claims te onderbouwen over oude toeslagen. Tot zover mijn toelichting op het punt van de onbedoeld onvoorwaardelijke toeslagen.

Mevrouw Vedder heeft een vraag gesteld over de portabilityrichtlijn. Ik zal die vraag beantwoorden aan de hand van het voorstel, zoals dat door het Finse voorzitterschap is opgesteld. Dit voorstel is afgelopen vrijdag in de WSBVC-raad, in het spraakgebruik de sociale raad, van de EU aan de orde geweest. Ik was daarbij aanwezig. Afgaande op dat voorstel zou door de implementatie van een richtlijn geen sprake zijn van verkleining van de speelruimte voor sociale partners. Alle onderdelen van het richtlijnvoorstel maken namelijk nu al onderdeel uit van het wetsvoorstel Pensioenwet. Maar over de vraag, hoe ik sta tegenover een waardeoverdracht tussen kapitaaldekking en omslagstelsels merk ik eerst op dat deze vraag in het kader van de richtlijn niet langer relevant is. Het Finse richtlijnvoorstel bevat namelijk geen recht op waardeoverdracht meer. Afgelopen vrijdag bleek daarvoor in de sociale raad een breed draagvlak aanwezig. De inzet van Nederland om dat uit het oorspronkelijke voorstel weg te krijgen, heeft dus succes gehad. Daarmee is dus gezegd dat de waardeoverdracht niet in de richtlijn komt. Zo'n waardeoverdracht is overigens op zichzelf wel mogelijk. De waarde van opgebouwde rechten kan in beide stelsels worden berekend. Dat het mogelijk is om ook in omslaggefinancierde stelsels te doen aan waardeoverdracht, bewijst het stelsel in Oostenrijk, waar dat vandaag de dag al plaatsvindt. Kortom, waardeoverdracht zit niet meer in de richtlijn, en dat komt daar ook niet meer in terug. Dat is gebleken uit de stellingnames van het voorzitterschap en de andere landen.

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): In de memorie van antwoord staat het volgende. "De regering streeft ernaar, de aanpassingen van de Nederlandse wetgeving tot een minimum te beperken, te meer daar alle zaken die in het richtlijnenvoorstel zijn opgenomen, in Nederland goed geregeld zijn. Toch ziet de regering nog andere elementen in het voorstel die zouden kunnen leiden tot aanpassing van de Nederlandse wetgeving." Welke andere elementen zijn dat dan?

Minister **De Geus**: Dat staat niet in mijn tekst, en ik weet dat niet uit het hoofd. Wij moeten sowieso aan de Tweede Kamer verslag uitbrengen van het besprokene. Ik doe u daarvan een exemplaar toekomen.

Wat de IASB-werkgroep betreft, merk ik op dat het door Nederland afvaardigen van een deelnemer aan deze werkgroep om de besluitvorming daar te beïnvloeden, niet mogelijk is. Het IASB is namelijk een particuliere organisatie, belast met de opzet van internationale standaarden voor jaarverslagen en jaarrekeningen. Overheden zijn hierin niet vertegenwoordigd, noch is het mogelijk dat zij vertegenwoordigers naar de werkgroep afvaardigen. De boekhoudregels worden op Europees

niveau niet algemeen verbindend verklaard door het IASB, maar door de Commissie. De lidstaten van de Unie kunnen hierop eerst invloed uitoefenen. Dat gebeurt in het Accounting Regulatory Committee (ARC), waarin de lidstaten zitting hebben, en dat wordt voorgezeten door de Commissie. Een van de taken van het ARC is om te beoordelen, in hoeverre bestaande en toekomstige standaarden en interpretaties van het IASB acceptabel zijn voor toepassing binnen de EU, de endorsement procedure. Hierover wordt met gekwalificeerde meerderheid gestemd. Via deze weg kan de Nederlandse regering dus invloed uitoefenen op de besluitvorming binnen de Europese Commissie op het terrein van de boekhoudregels, hetgeen van grote betekenis kan zijn voor de inrichting van het Nederlandse pensioenstelsel. Dus wij zitten daar op het vinkentouw.

Mevrouw Vedder heeft ook gevraagd om een nadere toelichting met voorbeelden op een passage in de memorie van antwoord waarin wordt gesteld dat, in die situatie waarin de verlaging van het minimumloon leidt tot een duurdere pensioenregeling, niet noodzakelijkerwijs het ambitieniveau van de regeling hoeft te worden verlaagd. De verlaging van de toetredingsleeftijd leidt ontegenzeggelijk tot hogere arbeidskosten voor werknemers tussen de 21 en 25 jaar, maar het verlagen van de toetredingsleeftijd leidt op zichzelf genomen niet tot hogere kosten van de pensioenregeling als geheel zolang het ambitieniveau, de uitkering, gelijk blijft, aangezien werknemers toch zouden gaan deelnemen aan de regeling bij het bereiken van de leeftijd van 25 jaar. Het opnemen van werknemers in de leeftijd van 21 tot 25 jaar in de pensioenregeling leidt in principe zelfs tot vermindering van de kosten voor de gemiddelde deelnemer aan de pensioenregeling. Het totaal aantal pensioenopbouwjaren om het gewenste pensioenresultaat te realiseren, neemt immers toe. Dat maakt het mogelijk om het jaarlijks opbouwpercentage te verlagen, evenals de premie. Afhankelijk van de leeftijdsopbouw en overige kenmerken van de populatie actieve deelnemers kan dat aanleiding zijn om de premie naar beneden bij te stellen. Dat behoeft niet zo te zijn, maar doordat er meer premiejaren bij komen, is die ruimte er op zichzelf wel. Dat zou een beleidsafweging kunnen zijn van het pensioenfondsbestuur. Kortom, het kostenverhogend effect voor de categorie 21 jaar tot 25 jaar waarbij een gelijk ambitieniveau gecompenseerd wordt door lagere kosten voor de overige deelnemers, kan neutraal geschieden.

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): Ik hoor de minister zeggen dat het niet duurder wordt omdat in beginsel het opbouwpercentage kan worden verlaagd, hetgeen betekent dat het ambitieniveau gelijk blijft, aangezien wanneer men op 21-jarige leeftijd kan intreden men meer deelnemingsjaren heeft. Mijn vraag richt zich veeleer op de mensen die tot hun 25ste jaar studeren en daarna pas toetreden tot de regeling. Ervan uitgaande dat men op z'n 21ste kan toetreden waardoor men vier deelnemersjaren meer heeft, namelijk 44 jaar in plaats van 40 jaar, kan het opbouwpercentage met 10% verlaagd worden. Voor mensen die op hun 25ste in de regeling worden opgenomen betekent dit dan toch automatisch dat zij

minder pensioen gaan opbouwen en dat derhalve het ambitieniveau binnen die regeling verlaagd wordt?

Minister **De Geus**: Het is de vraag of je het kan aanmerken als een verlaging van het ambitieniveau binnen de regeling of dat je het moet zien als een effect voor betrokkenen die op een latere leeftijd toetreden. In bedrijfstakken waar het afronden van de beroepsopleiding als regel ver voor het 25ste jaar plaatsvindt, is er mijns inziens sprake van een andere situatie dan wanneer die afronding als regel daarna plaatsvindt. Ik noem als voorbeeld geneeskundig specialisten die langer in opleiding zijn voordat ze premie gaan betalen. In de memorie van toelichting hebben wij aangegeven dat de verlaging van de minimumleeftijd niet noodzakelijkerwijs het ambitieniveau van de regeling hoeft te verlagen. Mevrouw Vedder vroeg om een voorbeeld hiervan, dat ik bij dezen ook meen te hebben gegeven. Daarmee zeg ik overigens niet dat het in alle gevallen wenselijk zou zijn. Ik heb alleen aangegeven dat het tot de mogelijkheden behoort. Bovendien geldt dat wanneer iemand wat doorleert en daardoor later een betere baan krijgt, hij zelf eventueel iets bij kan kopen.

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): De minister heeft aangegeven dat de premiestelling verlaagd kan worden zonder dat dit invloed heeft op de regeling. Ik had gevraagd om daarvan een voorbeeld te noemen. Het voorbeeld dat hij nu heeft gegeven, sluit mijns inziens niet aan bij mijn vraag. Maar goed, ik denk dat wij er op dit moment niet uitkomen, dus wil ik het er nu verder maar bij laten.

Minister **De Geus**: Ik zou het jammer vinden als het niet tot een bevredigende beantwoording leidde. Ik heb u het voorbeeld genoemd, waarbij doordat er meer premiejaren bij komen, de premie per jaar iets omlaag kan; als werknemers eerder toetreden, blijft voor hen het totale ambitieniveau in stand. Dat heb ik willen aangeven in de memorie van toelichting, niet meer en niet minder.

De heer Schouw heeft namens de leden van D66 gesteld dat de Pensioenwet een rem zet op het verwijderen van de witte vlek. In mijn papieren staat dat hij sprak namens D66, maar het kan zijn dat hij dat ook deed namens de OSF. Om hem recht te doen, vraag ik dat nu even. Ik zie dat hij mede namens de OSF heeft gesproken. Dit is dan dus een antwoord op een vraag van D66 en OSF.

De regering kijkt hier meer optimistisch tegen aan. Het grootste deel van de witte vlek bestaat uit deelnemers die door hun werkgever van deelname aan de pensioenregeling werden uitgesloten en niet uit deelnemers van wie de werkgever geen regeling heeft. Met de sociale partners zijn afspraken gemaakt over het terugdringen van deze witte vlek. Gestreefd wordt naar een halvering. Die afspraken worden periodiek geëvalueerd. Dat staat weer op de agenda voor 2007. De Pensioenwet bevat verder de nodige maatregelen die de witte vlek zullen verkleinen, zoals de toetredingsleeftijd en de beperking van wacht- en drempeltijden. Een ruwe schatting is dat 9% werknemers nog niet deelnemen aan een pensioenregeling. Door deze maatregelen in de Pensioenwet zal waarschijnlijk meer dan de helft van die witte vlek kunnen worden opgelost.

De heer **Schouw** (D66): Allereerst dank ik u voor uw bezorgdheid of ik deze belangrijke kwestie namens beide fracties aan de orde heb gesteld. U gaat nu echter langs mijn punt heen. Ik heb gezegd dat deze wet aan de ene kant heel veel regelt en dat dat prachtig is, maar dat dat wel tot meer bureaucratie en regelgeving leidt. Dat zal zijn weerslag hebben op het verminderen van de witte vlek. Ik heb aan de minister gevraagd om daarop te reflecteren en te kijken of door het dereguleren van een aantal maatregelen of door processen te automatiseren of gemakkelijker te maken, er wat kan worden gedaan aan die witte vlek.

Minister **De Geus**: Met deze Pensioenwet doen wij bepaald niet aan deregulering. Integendeel! Wij verscherpen een aantal regels en dat doen wij omdat dit een terrein was waarop vrijwel niets geregeld was en waarop de overheid heel terughoudend was, maar waarop geleidelijk aan het belang voor een regulering naar voren kwam. Ik denk dan bijvoorbeeld aan het belang van inspraak door de deelnemers. Dat is van verschillende kanten, ook door uw partij, bepleit.

Deze wet heeft dus niet deregulering als doel. Het doel van deze wet is een robuust kader te scheppen, waarbij het de ambitie is om niet meer regels dan nodig te stellen. In de Tweede Kamer is een indringende discussie gevoerd over onderdelen die de Tweede Kamer wel gereguleerd wilde zien, maar waarvan de regering zei dat zij dat liever niet wilde doen. U kent de uitslag daarvan, want u heeft de Handelingen gelezen. Ik denk niet dat de Pensioenwet een rem zet op de ontwikkeling dat steeds meer werknemers in loondienst ook deelnemer zijn in een pensioenregeling. Ik wijs daarbij nogmaals op het feit dat de sociale partners onverdroten doorgaan om, daar waar een werkgever geen regeling heeft, een regeling te treffen. Verder wijs ik erop dat de Pensioenwet zelf ook binnen die regeling voor een aantal werknemers die eerder waren uitgesloten, bijvoorbeeld op grond van de leeftijd, een belangrijke voortgang boekt. Ik erken dat er hier, anders dan op andere terreinen, de ambitie van de regering niet is gegaan in de richting van deregulering. Ik ontken echter dat dat een rem zou zetten op het verkleinen van de witte vlek.

De leden van de fracties van het CDA en de VVD zijn van mening dat het wetsvoorstel ten aanzien van de wachttijden niet uitvoerbaar is voor de uitzendbranche. In dat kader heb ik de leden gevraagd of het niet mogelijk zou zijn om bijvoorbeeld via een AMvB de uitzendbranche de mogelijkheid te geven om in overleg tussen werkgevers- en werknemerspartijen afspraken te maken over de wachtperiode. Het artikel over de begrenzing van wachttijden of drempelperiodes is middels een amendement in de Pensioenwet gekomen. Dat maakte geen deel uit van het oorspronkelijke wetsvoorstel. De Tweede Kamer heeft dus willens en wetens geen uitzonderingen gemaakt voor de uitzendbranche of andere sectoren, ook niet nadat men zich hier in het kader van de IPW opnieuw over heeft gebogen. Dat is uitdrukkelijk aan de orde geweest. De vraag ligt nu voor, gesteld door de fracties van het CDA en de VVD, of een dergelijke uitzonderingspositie er toch moet komen. Daarover maak

ik twee opmerkingen. 1. De uitzendbranche is niet de enige sector die met deze problematiek te maken heeft. Het maken van een uitzondering voor de uitzendbranche is dus geen afdoende antwoord op deze vraagstelling. Dat zou onmiddellijk allerlei afbakeningsproblemen oproepen. 2. Ik heb uit de uitzendsector vernomen dat er tussen werkgevers en werknemers geen overeenstemming bestaat over de noodzaak van een dergelijke uitzonderingspositie. Dat is dus ook nog een punt. Als de werkgevers en werknemers het niet eens zijn, is het moeilijk om de suggestie te volgen van de leden van de fracties van het CDA en de VVD om via een AMvB de branche de mogelijkheid te geven om daarover andere afspraken te maken. Als de partijen het samen niet eens zijn, worden die afspraken immers niet gemaakt.

Dat neemt niet weg dat de regering zich wel degelijk bewust is van het feit dat de bepaling in specifieke sectoren tot problemen kan leiden. Om die reden hebben wij het aannemen van het desbetreffende amendement dan ook ontraden. Ik zie niet in waarom alleen een uitzondering zou moeten worden gemaakt voor de uitzendbranche.

De heer **Schouw** (D66): De minister constateert in feite dat de Tweede Kamer een ongewenst amendement heeft ingediend. Een aantal woordvoerders in de Eerste Kamer geeft aan dat een probleem zal ontstaan. Bij hen sluit ik mij graag aan. In het antwoord van de minister hoor ik niet anders dan: er komt een probleem, maar de Tweede Kamer heeft dat nu eenmaal zo gewild, dus wij zien wel waar het schip strandt.

Ik wil de minister vragen om de meerderheid van deze Kamer op dat punt tegemoet te komen en zelf een voorstel te doen, een oplossing voor te leggen of aan te geven dat hij het een half jaar in de gaten zal houden. Wij kunnen het probleem niet gewoon laten ontstaan terwijl wij het allemaal zien aankomen.

De heer **Biermans** (VVD): Ik vind de redenering van de minister in elk geval op het eerste punt heel bijzonder. Hij zegt het probleem te erkennen. Hem is bekend dat dit probleem zich niet alleen voordoet in de branche die wij noemen, maar ook in andere branches. Vervolgens concludeert hij dat wij er dus helemaal niks meer aan hoeven te doen.

Minister **De Geus**: Ik heb dat argument niet gebruikt om te concluderen dat wij er dus helemaal niks meer aan hoeven te doen. Ik heb dat argument gebruikt om te reageren op de vraag van de VVD of het CDA of het mogelijk is om de uitzendbranche bijvoorbeeld via een AMvB de mogelijkheid te geven om in overleg tussen werkgevers- en werknemerspartijen afspraken te maken over de wachtperiode. Daarop heb ik gezegd dat het werken met zo'n AMvB twee nadelen heeft. 1. Het zou dan niet alleen moeten gaan om de uitzendbranche, maar om alle branches met een probleem en dat brengt een afbakeningsprobleem met zich. Voor je het weet, gebeurt dat niet één keer, maar bij een heleboel beslissingen. 2. Ik heb verder aangegeven dat de partijen in de branche, de werkgevers- en werknemerspartijen die dan de gelegenheid hebben om afspraken te maken, het naar mijn informatie onderling

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

niet eens zijn over de wenselijkheid van een afwijkende wachtperiode. Dat heb ik op dat punt willen zeggen.

Overigens heb ik aangegeven dat de regering het amendement onwenselijk vindt en de aanneming ervan heeft ontraden. Beslist de Tweede Kamer het amendement aan te nemen, dan is de regering gehouden om het amendement uit te voeren en dat zal zij ook doen. Het amendement is dan ook in de Pensioenwet opgenomen. De praktijk zal moeten leren in hoeverre dit nog om nader beraad vraagt, hetzij in de regering, hetzij in het parlement.

De heer **Schouw** (D66): Ik heb niet zoveel verstand van besturen, maar er is volgens mij toch een mooie politieke meerderheid die het steunt, als de minister met een voorstel komt om er wat aan te doen. Ik zeg dat expliciet en wij kunnen dadelijk nog een concretere handreiking geven. Die moet misschien wel zijn dat wij vragen om dit het komende halfjaar goed in de gaten te houden en dan te komen met een paar scenario's om het voorziene prangende probleem op te lossen en daarover te rapporteren aan deze Kamer en aan de overzijde.

De heer **Biermans** (VVD): Namens de VVD-fractie heb ik niet anders gevraagd dan dat de minister het jaar 2007 gebruikt om dit probleem helemaal helder te krijgen en vervolgens een oplossingsrichting te zoeken waarmee iedereen kan leven. Het probleem ligt op tafel. Het zou toch bijzonder onbevredigend zijn om straks Sinterklaas te gaan vieren en het probleem gewoon te laten liggen, terwijl wij de mogelijkheid hebben om een begin van een oplossing te geven door actie van de minister.

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): Ik wijs de minister erop dat in de memorie van antwoord staat dat het technisch mogelijk is om een uitzondering te maken voor de uitzendbranche. Daar wordt alleen de uitzendbranche genoemd. Er is wel een wetwijziging voor nodig. Er staat bij dat in de memorie van toelichting al is aangegeven dat voor de uitzendbranche wel onderscheid gemaakt mag worden tussen werknemers met een tijdelijk contract en werknemers met een vast contract, volgens artikel 7:690 BW. De uitzendbranche kan dus wel als groep worden benoemd, zonder dat er plotseling ook andere groepen meegenomen moeten worden.

Het andere argument is dat er nog geen overeenstemming is tussen werkgevers en werknemers. De VVD-woordvoerder zei al dat zij het hele jaar 2007 hebben om tot overeenstemming te komen. Het zou wel prettig zijn als de minister bereid is om een wetwijziging voor te stellen, als de partijen eruit komen, of om daar op een andere wijze aan tegemoet te komen.

Minister **De Geus**: U zult het mij niet kwalijk nemen dat ik niet terugval op de positie die ik heb ingenomen in de debatten die ik in de Tweede Kamer op argumenten heb gevoerd. De Tweede Kamer heeft daarover anders beslist. Ik sta hier om de Pensioenwet te verdedigen die in de Tweede Kamer is aanvaard, waar ik van harte mee instem. Aanvullend moet ik zeggen dat de wacht- en drempeltijden juridisch niet bij AMvB kunnen worden gewijzigd. Daarvoor is wetwijziging noodzakelijk, zoals mevrouw Vedder zei. Een dergelijke wijziging, die door de

voorgaande sprekers kennelijk wordt gewenst, moet ook door de Tweede Kamer worden behandeld.

De heer **Biermans** (VVD): Om er wat meer druk op te zetten hebben wij een motie gemaakt die misschien een begin van een oplossing brengt. De heer Schouw wil die graag even voordragen.

De heer **Schouw** (D66): In tweede termijn.

Minister **De Geus**: Wij wachten dit af.

Dan kom ik op de kabouterpensioenen. De fracties van D66 en OSF achten het wenselijk om in de evaluatie van de Pensioenwet te betrekken wat de kosteneffectiviteit is van het vervangen van de mogelijkheid van premierestitutie door afkoop. Ik wijs erop dat bij amendement een artikel is opgenomen in de Pensioenwet, artikel 205a, waarin wordt verplicht tot een evaluatie na vijf jaar. Daarin wordt expliciet bepaald dat er wordt gekeken naar de effecten van de nieuwe wet voor de administratieve lasten. Het ligt in de rede dat de beoogde beperking van de administratieve lasten door het vervangen van premierestitutie door een verbeterde afkoopmogelijkheid hierbij wordt betrokken.

Dan kom ik op de vragen van mevrouw Vedder en de heer Van den Berg over precontractuele informatie. Mevrouw Vedder vraagt of de werkgever de werknemer niet al voordat een dienstverband tot stand komt, moet informeren over het pensioen als arbeidsvoorwaarde. Zij stelt terecht dat pensioen een onderdeel is van het totale arbeidsvoorwaardenpakket. Wat betreft het moment waarop over de arbeidsvoorwaarde pensioenen moet worden geïnformeerd, is aangesloten bij de wettelijke systematiek voor informatieverstrekking die geldt voor overige arbeidsvoorwaarden, zoals loon. Daarbij geldt dat er geen zogeheten precontractuele informatie hoeft te worden gegeven. Het is aan de onderhandelende partijen -- in dit geval de aspirant-werknemer en werkgever -- om voor het sluiten van het contract de contractvoorwaarden over en weer helder te krijgen.

Ik kom bij het punt van de informatie over de onvolledige AOW. De CDA-fractie is ingegaan op de AOW en vroeg of het geen taak van de overheid is om toekomstige AOW-gerechtigden te informeren over de AOW-regeling, met name over tekorten die met ingang van 2015 of door te weinig opbouw als gevolg van niet verzekerde jaren in de AOW kunnen optreden. Ik kan de vraag van mevrouw Vedder bevestigend beantwoorden. Daarom hebben wij ook informatiemateriaal beschikbaar gesteld. Zowel over de maatregel die in 2015 effectief wordt als over de korting op de AOW als gevolg van niet verzekerde jaren zijn folders verschenen. Daarin wordt ook aangegeven welke maatregelen mensen zelf hiertegen kunnen treffen. Ook op de site van SZW is daarover informatie te vinden.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik wil de minister over dit belangwekkende punt een aanvullende vraag stellen die aanhaakt bij de actualiteit. Hij heeft ongetwijfeld in recente kranten gelezen over onderzoeken naar gelden die bij verzekeraars en pensioenfondsen wegglekken bij het aanbieden van aanvullende producten. Ik behoor tot de

categorie Nederlanders die regelmatig juist rond etenstijd gebeld wordt met allerlei schrikverhalen dat de AOW in 2015 wordt afgeschaft en dat verzekeraars daarom producten aanbieden. Zou het niet goed zijn om, gelet op die ontwikkeling, bij de voorlichting te betrekken wat in dit opzicht wel en niet verstandige maatregelen zijn? Het nadeel van een voorlichtingscampagne waarin mensen erg gewaarschuwd worden voor gaten die verzekerd kunnen worden, is immers dat dat kat in het bakkie voor allerlei verzekeringsmaatschappijen is.

Minister De Geus: Toch moeten wij ons beperken tot de informatie over de AOW zelf. De vraag wat wel of niet verstandig is, hangt zozeer van de individuele situatie af dat wij daarvoor als overheid geen adviesverantwoordelijkheid kunnen en moeten aanvaarden. Bij onze informatie kan echter wel betrokken worden dat de maatregelen die in 2015 effectief worden, geenszins betekenen dat daarmee de AOW als zodanig ter discussie staat. Ik zal nog even nakijken of dat in voldoende mate duidelijk is. Zo nodig zal ik die informatie aanpassen.

Mevrouw Vedder-Wubben (CDA): U zegt dat er folders zijn en dat iedereen zo'n folder ergens kan halen.

Minister De Geus: Die folders worden ook actief verspreid.

Mevrouw Vedder-Wubben (CDA): Oké. Ik had ook gevraagd of die informatie getoetst is op duidelijkheid en begrijpelijkheid. In de Pensioenwet staat namelijk dat informatie duidelijk en begrijpelijk moet zijn.

Minister De Geus: Dat neem ik aan. Dat is een standaardroutine. Omdat ik in het kader van de toezegging aan mevrouw Westerveld al aanleiding heb om daarnaar te kijken, zeg ik echter graag toe dat ik dit punt daarbij meeneem.

Voorzitter: Jurgens

Minister De Geus: Mevrouw Vedder vroeg of de conclusie van professor Kappelle in het blad Pensioen en praktijk juist is dat op grond van de zorgplicht alleen een klantprofiel en een advies op basis van dat klantprofiel moeten worden gemaakt. De vraag was of ik kan bevestigen dat het van overeenkomstige toepassing verklaren van de artikelen 30 tot 38 van de Wet financiële dienstverlening niet tot verdergaande verplichtingen leidt. Het antwoord daarop luidt bevestigend. Het van overeenkomstige toepassing verklaren van de artikelen 30 tot 38 van de Wfd houdt in dat deze van toepassing zijn in de context van artikel 47 van de Pensioenwet, niet meer en niet minder.

Ik kom op het punt van de pension fund governance. Ook op dat punt zou ik, omdat het een complexe materie is, twee of drie minuutjes uitleg willen geven. De leden van de fracties van de PvdA, D66 en de OSF vragen van de regering een bespiegelende vooruitblik over de pension fund governance en een reactie op evenwichtige belangenbehartiging van gepensioneerden. Pensioenen behoren tot de verantwoordelijkheid van de

sociale partners. Het pensioen is immers een arbeidsvoorwaarde. De partners bepalen de inhoud van de pensioenovereenkomst. De rol van de overheid is gelegen in het waarborgen van deze pensioenovereenkomsten. Belangrijk daarbij is dat het wetsvoorstel de eis bevat dat het bestuur de opdracht heeft om alle belangen op een evenwichtige manier te behartigen. Wat evenwichtig is, wordt niet door de overheid getoetst. Daarvoor zijn er interne checks en balances en is er het externe toezicht van de Nederlandsche Bank. Onder de interne checks en balances versta ik ook het nieuwe medezeggenschapsconvenant en de principes voor goed pensioenfondsbestuur die in het wetsvoorstel verankerd zijn. Hiermee is de medezeggenschap van gepensioneerden bij de uitvoering van pensioenregelingen aanzienlijk verbeterd en wordt invulling gegeven aan verantwoording en intern toezicht bij de pensioenuitvoerders.

Ik stel duidelijk dat evenwichtige belangenbehartiging niet vereist dat alle deelbelangen ook direct in het bestuur zijn vertegenwoordigd. Als men in het kader van maatwerk daartoe overgaat, is dat prima. Een wettelijke plicht daartoe is niet nodig. Ik trek hier de parallel met gewone ondernemingen, waar de belangen van werknemers en andere stakeholders ook niet altijd door bestuursdeelname veilig zijn gesteld.

Ondanks de eis van evenwichtige belangenbehartiging kan het mogelijk zijn dat er een belangenconflict ontstaat. De heer Koelewijn heeft dat beschreven. Laten wij echter niet vergeten dat pensioenfondsen een zaak van solidariteit zijn. Het is een kwestie van geven en nemen. Uiteraard zijn er grenzen aan de solidariteit. Naar de mening van de regering hebben de sociale partners de laatste jaren laten zien dat zij hiermee verantwoord kunnen omgaan. Toen het wat minder ging met de dekkingsgraden is de pijn over alle generaties verdeeld. Dit had niet alleen invloed op de indexatie van de pensioenen van gepensioneerden, maar ook op de indexatie van opgebouwde pensioenen van actieve deelnemers en op de premie.

De regering acht het een groot goed dat het bestuur het totale belang behartigt. Om die reden vindt de regering het niet wenselijk dat gepensioneerden het recht krijgen om bestuurders te benoemen of te ontslaan. In het wetsvoorstel zijn voldoende checks en balances ingebouwd. Een voorbeeld hiervan is dat het mogelijk is geworden dat het verantwoordingsorgaan, indien het van oordeel is dat het bestuur niet naar behoren functioneert, zich kan wenden tot de ondernemingskamer van het gerechtshof Amsterdam. Bij het beleggingsbeleid en een mogelijke belangentegenstelling daarbij, controleert de toezichthouder of het beleggingsbeleid is afgestemd op de aard van de verplichtingen in het kader van de prudent person-eis. Er wordt dus expliciet rekening gehouden met de samenstelling van het fonds.

Meer specifiek is door de leden van de fracties van D66 en OSF gevraagd naar de afweging om een premiekorting toe te kennen of al dan niet te indexeren. Bij premiekorting gelden bepaalde voorwaarden, waarmee nadrukkelijk rekening wordt gehouden met de belangen van de gepensioneerden. Een pensioenfonds kan dan alleen premie terugstorten of verlagen als ook de eventuele voorwaardelijke toeslagen in de toekomst kunnen worden

verleend. Daarbij komt dat het besluit om tot premiekorting over te gaan voor advies langs de deelnemersraad moet. In die raad zijn ook de gepensioneerden vertegenwoordigd. De regering is dan ook van mening dat met de verankering van het medezeggenschapsconvenant en de principes voor goed pensioenfondsbestuur veel verbeterd is. In het jaar 2008 zal dit verder geëvalueerd worden en worden indien nodig verdere aanpassingen doorgevoerd. De Nederlandsche Bank ziet toe op een goede naleving van de Pensioenwet en de daarin verankerde eis van evenwichtige belangenbehartiging door het bestuur.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik bedank de minister voor het vrije exposé naar aanleiding van onze vragen. Koelewijn sprak van het knusse gezelschap van werkgevers en vakbonden. De minister zegt, gezien de bijzondere aard van de pensioencollectiviteit, de solidariteit, de parallel met de aandeelhouders van de hand te wijzen. Koelewijn wijst erop dat gepensioneerden risicodragers zijn omdat pensioenfondsen als de zaken tegen zitten eenzijdig de pensioenen kunnen verlagen. Zij zouden als risicodragers net zoals aandeelhouders het recht moeten krijgen dat de minister verwerpt. Verwerpt hij daarmee ook de parallel?

Minister **De Geus**: Ik denk dat er een groot verschil is tussen de verhouding die aandeelhouders hebben met een onderneming en de verhouding die pensioendeelnemers hebben met een pensioenfonds. Aandeelhouders stellen hun kapitaal ter beschikking. Zij dragen het risico van de eigendom en zij krijgen daarvoor een bepaald dividend uitgekeerd. Bij de pensioendeelnemers bepalen werkgevers en werknemers gezamenlijk hoeveel premie er wordt ingelegd en wat er tegenover staat aan aanspraken. De regering wil dat de belangen van het krijgen van een toegezegd pensioen, het opbouwen van een redelijk pensioen als je daar premie voor betaalt en de kosten van premie betalen evenwichtig worden behartigd.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): De minister had mij bijna overtuigd, maar ik begin nu te twijfelen omdat hij het over een verschil heeft. Prof. Koelewijn wijst juist op de overeenkomst. Aandeelhouders stellen hun kapitaal ter beschikking. Geldt dat niet ook voor gepensioneerden? Ik heb het niet over deelnemers, maar over gepensioneerden. Zij hebben al die tijd geld ingelegd, waarmee wordt belegd. Daar moet het bestuur van het fonds in wijsheid mee omgaan. Maar daar kunnen zij het bestuur niet op aanspreken.

Minister **De Geus**: Ik denk dat het goed is dat ik daar nog even schriftelijk op antwoord. Ik heb het artikel van prof. Koelewijn onvoldoende paraat om daar nu goed op in te gaan. Ik heb een bepaald punt verwerkt in mijn beantwoording, waar u verder op in bent gegaan. Daarom lijkt mij nu wijzer om het artikel nog even te bestuderen en u mijn reactie toe te sturen.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Daar zie ik naar uit.

Minister **De Geus**: De leden van de SGP-fractie hebben vragen gesteld over de rol van de ouderen. De regering is het eens met de visie van deze fractie op de rol van ouderen in onze maatschappij. Deze wet kan daar een belangrijke, doch bescheiden bijdrage aan leveren. Die bijdrage is tweeledig. Ten eerste waarborgt de wet dat de pensioentoezegging wordt nagekomen, zodat ouderen op hun oudedagsvoorziening kunnen rekenen. Ten tweede schept de wet de mogelijkheid voor ouderen om te participeren in de organen van het pensioenfonds om zo hun medezeggenschap recht te doen.

Ook over de inkomenspositie van ouderen zijn vragen gesteld. Een van de vragen is of de optimistische kijk op het inkomen van ouderen wel terecht is. Onderzoek naar de inkomenspositie van ouderen wijst uit dat elke generatie ouderen tot en met 2006 rijker is dan de vorige generatie. Dan heb ik het over het totaalbeeld. Er is een veelheid aan factoren van invloed op de inkomens en de koopkracht van de ouderen, zoals de koopkracht van de AOW-uitkering. Een andere factor is dat de opbouw van aanvullende pensioenen nog niet eeuwenlang bestaat. In de afgelopen jaren is er als gevolg daarvan echter sprake geweest van een geleidelijke toename van het inkomen. Ook het eigen vermogen, zoals het bezit van een eigen woning, is toegenomen. Deze factoren tellen mee in de inkomenspositie van de ouderen. Daarmee heb ik niet gezegd dat er geen ouderen zijn die in een moeilijke positie verkeren. Als geheel is de generatie ouderen tot aan 2006 echter steeds rijker dan de vorige generatie.

De verwachting is dat de koopkracht en het reële inkomen van ouderen in de toekomst verder zullen stijgen, ook ten opzichte van de bevolking jonger dan 65 jaar. Dat komt doordat de verbetering in de pensioenen nog steeds niet het verzadigingspunt heeft bereikt. Ook speelt een rol dat de arbeidsparticipatie sterk is toegenomen, speciaal die van vrouwen, wat hun inkomenspositie in de toekomst verder zal verbeteren. Wij zien ook een stijgend opleidingsniveau in de bevolking, wat eveneens zijn weerslag zal hebben op de positie van toekomstige ouderen. Dit is in zijn algemeenheid gesteld en ook zo bedoeld. Het kabinet heeft niet de bedoeling hiermee iets af te doen aan de verantwoordelijkheid van de overheid voor de bestaanszekerheid van ouderen.

Mevrouw Westerveld vroeg hoe de minister de ontwikkeling beoordeelt dat er een kloof ontstaat tussen rijke pensioenfondsen waarvan de beleggingsopbrengsten hoog zijn, de premies laag blijven en indexatie de regel is, en arme pensioenfondsen waarvan beleggingsopbrengsten laag zijn, de premies hoog en de indexatie achterblijft. Zij vroeg of hier misschien een rol ligt voor de overheid. Het is naar mijn mening sterk de vraag of de ontwikkeling die zij schetst een juist beeld is van de toekomst. Het is natuurlijk een feit dat er op dit moment verschillen zijn tussen pensioenfondsen, zeker ten aanzien van dekkingsgraad, hoogte van premies en toeslagverlening. Echter, als het financieel toetsingskader zijn werk doet, worden de pensioenfondsen die er nu financieel minder voorstaan, gedwongen om via herstelplannen ook een veel betere positie te verwerven. Immers, de eisen van het FTK zijn zodanig, dat indien een pensioenfonds aan de normen voldoet, het fonds een goede buffer heeft, ook voor zware

tijden. Wij hebben via dat instrument dus al iets van een dwang tot positieverbetering geregeld.

Aan de andere kant kan niet worden uitgesloten dat pensioenfondsen die er nu goed voor staan, te maken krijgen met terugslag in de financiële positie. Een en ander hangt er ondermeer sterk van af of een bedrijfstak groeit of krimpt. Dat is een heel belangrijk aspect, los van het beheer. Kortom, het is in het geheel niet zeker dat de verschillen tussen pensioenfondsen die op dit moment bestaan op langere termijn precies dezelfde zullen zijn. Los van ons instrument van het FTK, waarin wij hebben neergelegd dat ieder pensioenfonds in ieder geval een bepaalde buffer, dus dekkingsgraad, moet hebben, zie ik geen rol van de overheid op dit punt.

Ik kom nu bij de vraag van mevrouw Westerveld hoe de regering de rol van de overheid ziet in verband met de ontwikkelingen in het Verenigd Koninkrijk waar de stap van loonrelatering naar premieafhankelijkheid al in de jaren tachtig is gezet. Die ontwikkelingen hebben een negatieve invloed gehad op de pensioenpositie van de deelnemers. De leden van de PvdA-fractie hebben in dit verband gewezen op een mogelijk massale overstap naar de zogenaamde CDC-regelingen in Nederland die ook dergelijke risico's met zich zouden kunnen brengen. De vrees van de PvdA-fractie voor het ontstaan van een vergelijkbare situatie als in het VK, acht ik om meerdere redenen ongegrond.

In de eerste plaats is er in het VK op grote schaal een overstap geweest van DB- naar individuele DC-regelingen. Dergelijke individuele DC-regelingen hebben fundamenteel andere kenmerken dan collectieve DC-regelingen, zoals die welke recentelijk bij een aantal Nederlandse ondernemingspensioenfondsen zijn afgesproken. In geval van collectieve DC-regelingen worden de financiële risico's in de pensioenregeling nog steeds collectief in het pensioenfonds gedragen. Neerwaartse beleggingsrisico's kunnen hierdoor collectief en eventueel zelfs over meerdere generaties worden opgevangen zonder dat dit direct tot een verlaging van de pensioenuitkeringen hoeft te leiden. In individuele DC-regelingen waar dergelijke risico's direct bij de individuele deelnemer neerslaan, zal er daarentegen vaak te weinig tijd meer zijn om forse beleggingsverliezen te herstellen. En dan is er inderdaad het risico van lagere pensioenuitkeringen.

In de tweede plaats is het financiële toezicht op de pensioenuitvoerders in het VK minder streng dan in Nederland. Pensioenfondsen met een beleggingsportefeuille die voor 80% tot 90% uit aandelen bestond, waren in het Verenigd Koninkrijk niet ongebruikelijk. Het behoefte geen betoog dat dit gepaard gaat met kolossale financiële risico's. Na de meest recente beurskrach is de dekkingsgraad van veel Engelse pensioenfondsen dan ook gezakt tot ver onder de 100%. In Nederland dienen pensioenfondsen daarentegen te beleggen volgens de prudent personregel en dienen ze te voldoen aan de eisen van het financieel toetsingskader van de Pensioenwet. De Nederlandsche Bank houdt hier bovendien nauwlettend toezicht op. Hierdoor is de financiële soliditeit van pensioenfondsen – en daarmee de waarborging van pensioenuitkeringen – in Nederland veel beter geregeld dan in het VK.

In de derde plaats is in het Verenigd Koninkrijk in de tweede helft van de jaren '80 de mogelijkheid van opting out uit collectieve bedrijfspensioenregelingen geïntroduceerd. Hierdoor zijn veel mensen op basis van foutieve adviezen van marktpartijen uit die regeling gestapt. Veelal ten onrechte, omdat hun pensioenen in de nieuwe individuele verzekering veel lager bleken te zijn dan die van de collectieve regeling. In Nederland bestaat geen mogelijkheid tot een dergelijke opting out.

De heer Schouw refereerde aan mogelijke problemen bij cdc-regelingen. In de memorie van antwoord is al uiteengezet dat die problemen inmiddels zijn weggenomen. Ik kom straks nog even terug op de position papers van de verschillende koepels.

De leden van de fracties van D66 en OSF dringen erop aan het uitvoeringsbesluit pensioenaspecten sociaal akkoord zo aan te passen dat uitstelfinanciering ook mogelijk is voor in de toekomst met terugwerkende kracht toegezegde pensioenen. Dat zou een alternatief zijn voor het schrappen van de in PSW bestaande uitzondering op de onderbrengingsplicht voor pensioentoezeggingen die vlak voor de pensioendatum worden gedaan. De regering acht dit een ongewenst voorstel. Evenredige financiering van pensioenafspraken is de hoofdregel van de Pensioenwet. Het toepassen van uitstelfinanciering is reeds sinds 2000 verboden. Uitstelfinanciering is in bedoeld uitvoeringsbesluit weliswaar tijdelijk mogelijk gemaakt in de specifieke situatie van overgang van vut naar pensioen, maar daarbij is wel duidelijk aangegeven dat het om een tijdelijke afwijking van de hoofdregel van de pensioenwetgeving gaat om een soepele overgang van vut naar pensioen mogelijk te maken. De regering acht het ook van belang dat de hoofdregel van toepassing is bij overeengekomen pensioenen die met terugwerkende kracht in één keer worden toegezegd. Immers, waarom zou een werknemer in dat geval minder bescherming nodig hebben?

Gevraagd is of de buffereis zal leiden tot premiestijging. De heer Schouw vroeg of ik nog eens kan uitleggen waarom de nieuwe buffereis van 30% niet leidt tot een conservatiever beleggingsbeleid. De buffer stelt pensioenfondsen juist in staat om een beleggingsbeleid op lange termijn te voeren. Als het onverhoopt tegenzit, kan immers de buffer worden aangesproken en is niet meteen sprake van onderdekking. Fondsen krijgen overigens in dat geval ruim de tijd – 15 jaar – om de buffer weer aan te vullen. Over de buffereis van 30% is in 2003 en 2004 uitgebreid overleg gevoerd in het kader van de Nota hoofdpijnen financieel toetsingskader. Daarbij heeft de pensioensector nooit gesteld dat deze eis zal leiden tot een conservatiever beleggingsbeleid en ook sindsdien hebben die signalen mij niet bereikt. Een conservatiever beleggingsbeleid dat meer nadruk legt op relatief laag renderende, vastrentende waarden zou overigens weinig winst opleveren. Een lager rendement leidt immers tot een hogere premie.

Een aantal fracties heeft naar aanleiding van het position paper van het OPF gewezen op een knelpunt rond de buffervrijval. Het OPF stelt dat die vrijval in minder gebracht moet worden op de feitelijke premie. Daarbij is door enkele leden een verband gelegd met het amendement van de Tweede Kamer op dit punt. Ik denk dat het van

belang is, op dit punt wat meer duidelijkheid te verschaffen.

Allereerst wil ik erop wijzen dat het geen nieuw punt is en dat de geschetste problematiek ook niet door het amendement wordt veroorzaakt. Al in de nota naar aanleiding van het nader verslag, juli 2006, heeft de regering erop gewezen dat middelen die vrijvallen gebruikt kunnen worden om de premie te verlagen, mits aan de eisen van het premiekortingsartikel 117 wordt voldaan. Daarmee wordt bereikt dat buffervrijval niet anders wordt behandeld dan vermogensstijgingen met andere oorzaken, zoals een stijging van de waarde van de beleggingen. Ik heb sindsdien geen signalen ontvangen dat dit grote problemen oplevert, ook niet van het OPF. De Tweede Kamer heeft er vervolgens expliciet voor gekozen om de eisen in het geval van terugstortingen nog verder aan te scherpen en heeft daarbij overwogen dat het niet zou mogen voorkomen dat eventuele indexatietoezeggingen, inclusief toezeggingen die spreken over de ambitie om te indexeren, niet waargemaakt kunnen worden terwijl wel geld terug zou gaan naar de werkgever. In dat licht gezien voel ik er ook niets voor om de eisen ten aanzien van buffervrijval te versoepelen.

De leden van de fracties van D66 en de OSF vroegen zich af of de verlenging van de vrijwillige voortzetting voor zzp'ers geen afbreuk doet aan de afspraken over taakafbakening. Uiteraard betekent verlenging van de periode dat de pensioenregeling vrijwillig kan worden voortgezet een uitbreiding van het mogelijke werkerterrein van de fondsen. Die uitbreiding gaat naar mijn mening echter niet zo ver dat de grenzen van de taakafbakening tussen pensioenfondsen en verzekeraars worden overschreden. In de eerste plaats blijft de mogelijkheid van de verlengde vrijwillige voortzetting beperkt tot de specifieke groep, namelijk uitsluitende gewezen deelnemers die gedurende de vrijwillige voortzetting winst uit onderneming genieten, en in de tweede plaats is er nog steeds sprake van een in de tijd begrensde mogelijkheid tot vrijwillige voortzetting. Het fundament onder de taakafbakening tussen pensioenfondsen en verzekeraars, het voorkomen van concurrentievervalsing op de markt voor pensioenen, blijft onaangetaast!

De leden van de VVD-fractie zijn van mening dat pensioenfondsen in hun jaarverslag te weinig inzicht geven in de participaties in hedge funds en dergelijke fondsen en vroegen naar de mening van de minister hierover. In het wetsvoorstel staan geen eisen voor de opzet en inhoud van een jaarverslag en een pensioenfonds. In het bestuur van een pensioenfonds participeren werkgevers en werknemers. Uit hoofde van deze participatie zijn sociale partners geïnformeerd over de beleggingen van het pensioenfonds en dus ook over de deelname van het fonds in private equity en hedge funds. Het is dus in casu aan het pensioenfondsbestuur wat er in het jaarverslag wordt vermeld. Zoals in de memorie van antwoord is toegelicht, dient een pensioenfonds in ieder geval transparant te zijn naar de toezichthouder. Kortom, het bestuur zit er zelf bij om die eisen te stellen, kan al het inzicht krijgen wat het wil en stelt ook het verslag vast. Vervolgens moet het dan wel transparant zijn naar de toezichthouder.

Mevrouw Westerveld vroeg of de wijze waarop de rechtsgang met betrekking tot pensioen is geregeld, met name in de gevallen waarin de individuele werknemer een geschil heeft met de pensioenuitvoerder, wel de meest optimale is omdat de positie van de pensioenuitvoerder meer te vergelijken zou zijn met de uitvoerder van de werknemersverzekeringen of van de eigenrisicodragende werkgever in de zin van de Wet WIA. Allereerst wijs ik erop dat het wetsvoorstel voor de pensioenwet op het punt van de rechtsgang geen inhoudelijke wijziging bevat ten opzichte van de PSW. Ik deel niet de mening van mevrouw Westerveld dat pensioenuitvoerders vergelijkbaar zouden zijn met het UWV of de eigenrisicodragende werkgever. Pensioenuitvoerders, zowel de fondsen als de verzekeraars, zijn private rechtspersonen. Het is dus niet meer dan logisch dat daarop de privaatrechtelijke rechtsbescherming van toepassing is. Voorts wijs ik erop dat pensioenfondsen en verzekeraars ook volgens Europese normen als ondernemingen worden aangemerkt.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Dit antwoord stelt mij een beetje teleur. Natuurlijk is mij bekend dat pensioenfondsen private actoren zijn. De minister weet op zijn beurt natuurlijk ook dat ingevolge de wet op de zelfstandige bestuursorganen private actoren die een publieke taak uitvoeren, onder omstandigheden als een bestuursorgaan kunnen worden aangemerkt. De minister heeft dat zelf gedaan bij de positie van de werkgevers in de WIA. In 2006 kan hij dit vraagstuk dan ook niet terzijde schuiven met de mededeling: het is een private actor. Hij moet daarbij ook de functie betrekken die een actor vervult. Als hij dat niet doet, wordt het voor een werknemer die een conflict heeft over zijn pensioen, heel ingewikkeld. Mensen worden eigenlijk het bos ingestuurd met de mededeling dat het private actoren zijn en dat ze zich bij een conflict dus maar tot de civiele rechter moeten wenden.

Minister **De Geus**: Het zijn niet alleen private actoren, het betreft ook een privaats overeengekomen recht. Dat is een wezenlijk verschil met het dragen van eigen risico. Een eigen-risicodragende werkgever vervult verder een taak die bij wet is gevestigd. In de wet staat namelijk wat de rechten van de betrokkene zijn. Het risico dat het gevolg is van deze rechten, wordt door de werkgever gedragen. Dat is een wezenlijk verschil met de WIA. De overheid bemoeit zich bovendien niet met de inhoud van pensioenregelingen. En ook dat is een wezenlijk verschil.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Een werknemer kan participeren in een nabestaandenpensioen binnen een oudedagsvoorziening, doordat hij een arbeidsovereenkomst is aangegaan met een werkgever en de werkgever een pensioenuitvoerder is aangegaan met de pensioenuitvoerder. Wie heeft dan met wie een privaatrechtelijk recht afgesproken?

Minister **De Geus**: In dit geval is die afspraak tussen werknemer en werkgever gemaakt. Dat leidt tot de verplichting voor de werkgever om de toezegging en de uitvoering te borgen. De overeenkomst ontstaat dus op het niveau werkgever/werknemer en vervolgens raken daarbij

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

meerdere partijen betrokken. De partij pensioenfonds is eveneens een private partij in een privaats domein.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Pensioenfondsen hebben een reglement waarin bepalingen zijn opgenomen voor de weigeringsgrond van nabestaandenpensioenen. Dat is toch zeker geen overeenkomst tussen het pensioenfonds en de werknemer?

Minister **De Geus**: Dat is juist. De basis van die overeenkomst krijgt inderdaad op sommige onderdelen een wettelijke borging. Dat is ook helemaal niet vreemd binnen het private domein. Er zijn wel meer private overeenkomsten zoals de arbeidsovereenkomst en de huurovereenkomst die om sociale redenen van wettelijke waarborgen zijn voorzien. Dat betekent echter nog niet dat een andere rechtsgang dan die naar de private rechter zou moeten worden gemaakt.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Ik kom hierop in tweede termijn terug.

Minister **De Geus**: Voorzitter. De leden van de SGP-fractie vroegen waarom het noodzakelijk is dat emeritaatfondsen onder de werking van de Pensioenwet komen te vallen en niet onder het toezicht van de kerk blijven, zoals bij aanvang van de Pensioen- en Spaarfondsenwet het geval was. In de afgelopen decennia hebben bij een aantal emeritaatfondsen ontwikkelingen plaatsgevonden waarbij de pensioenregelingen voor predikanten zijn gaan lijken op gewone pensioenregelingen. Daarom is er geen reden meer voor een afwijkende positie voor deze fondsen. Zoals ik al eerder heb betoogd, wil dat niet zeggen dat alle emeritaatfondsen onder de Pensioenwet komen te vallen. De toezichthouder zal namelijk voor iedere regeling afzonderlijk bepalen of er sprake is van een verzekering in de zin van de Wft. Als dat het geval is, dan kan het betreffende fonds de minister van SZW vragen om zijn deelnemers aan te wijzen als werknemers in de zin van de Pensioenwet, waarmee het fonds onder de werking van de Pensioenwet komt te vallen. Teruggeredeneerd geldt dat als dit niet het geval is, en er dus geen sprake is van een verzekering of een toezegging, dat niet mogelijk is. Dan ontstaat er geen regime onder de Pensioenwet. Als een verzekering tot stand is gekomen -- ik noem als voorbeeld de Protestantse Kerk Nederland die om een dergelijke aanwijzing heeft verzocht -- is het in het belang van de deelnemende partijen dat de deelnemers worden aangewezen als werknemers in de zin van de Pensioenwet, waarmee het fonds onder de werking van de Pensioenwet komt.

De **voorzitter**: Ik geef gelegenheid aan de leden van de Kamer voor het voeren van het woord in tweede termijn. Ik wijs erop dat om een half uur spreektijd is gevraagd. Wij lopen dus behoorlijk uit. Wellicht kunnen de leden zich wat inhouden.

**

*N

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Ik voel mij niet aangesproken door uw woorden. Ik heb geen reputatie van breedsprakigheid, ik zal echter proberen om mijn betoog zo beknopt mogelijk te houden. Enige uiteenzetting zult u mij echter moeten toestaan.

De **voorzitter**: U hebt wel veel gebruik gemaakt van de gelegenheid om te interrumperen.

**

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ja, maar die regel kende ik nog niet. Nogmaals, ik heb volgens mij geen reputatie van breedsprakigheid. Ik zal proberen om binnen de tien minuten, waarop ik volgens mij gewoon aanspraak kan maken, mijn betoog te houden.

Voorzitter. Ik dank de minister hartelijk voor de uitgebreide beantwoording. Ik waardeer het zeer dat er zoveel werk van gemaakt is om concreet op zaken in te gaan. Ik dank hem in het bijzonder voor twee toezeggingen. De minister komt nog terug op het punt van de voorlichting dat mevrouw Vedder naar voren heeft gebracht en waarbij ik mij graag aansluit. Ik verzoek de minister om daarbij de vraag te betrekken waartoe voorlichting van de overheid kan leiden op het punt van het aanschaffen van overbodige of onnodig dure producten. Het gaat om een heel kwetsbare groep. Ik weet niet hoe het de minister vergaan is maar ik ben erg geschrokken van alle berichten over de gelden die bij dit soort producten aan de strijkstok blijven hangen. Als de overheid hierin een rol van betekenis kan spelen, dan moet zij dat zeker niet laten.

Ik heb verder de toezegging genoteerd dat de minister nog reageert op een aantal zaken in het artikel van de heer Koelewijn. Ik neem aan dat het daarbij onder meer gaat om hetgeen ik in mijn inbreng heb gezegd over het beleggen en het toezicht. Koelewijn zegt daarover behartigenswaardige dingen. Ik stel het op prijs als de minister daarop ingaat.

Ik begrijp uit het betoog van de minister over de grondslagen dat hij liever niet ziet dat de overheid daarin een rol speelt. Soms gebeurt het echter toch. De regering lijkt het als een nederlaag te beschouwen als de overheid zich bemoeit met pensioeninhoudelijke zaken. Dat zij zo. Ik kom nog eens terug op de kwestie van het nabestaandenpensioen, het afgeleide pensioen, of hoe wij het ook noemen. In de laatste tien tot vijftien jaar heeft de overheid bijzondere zorgen gehad over zaken die gerelateerd waren aan de pensioenpositie van vrouwen. De minister is daarvan op de hoogte en deelt waarschijnlijk mijn analyse dat de achtergestelde pensioenpositie van vrouwen eigenlijk een optelsom is van een heleboel zaken die mensen in hun werkzame leven overkomen. Onderbetaling door discriminatie, onderbreking van de arbeid vanwege zorg en minder goede kansen op de arbeidsmarkt komen met name bij het vrouwelijke deel van de beroepsbevolking tot uitdrukking in slechtere pensioenposities. De discussie over afgeleide pensioenen is dus van een andere aard dan de constatering dat de minister hard werkt aan de verbetering van de arbeidsparticipatie van vrouwen. Het gaat niet altijd om vrouwen die gekozen hebben voor het huisvrouwenbestaan. Het gaat om vrouwen die om een

veelheid van factoren slechte pensioenposities hebben, nooit eigen economische zelfstandigheid verworven hebben en daar ook niet op kunnen rekenen na hun pensionering. Als wij dit nu allemaal bedenken en als wij beseffen dat het de overheid wel altijd een zorg is om te stimuleren dat de mensen een toereikende oudedagsvoorziening hebben, zou de overheid dan niet nog eens heel kritisch moeten kijken naar de reactie van de pensioenfondsen en de verzekeraars op de druk om de pensioenkosten te verlagen, namelijk massaal afbouwen van de afgeleide pensioenen op hoge leeftijd? Ik denk dan echt niet direct aan regelgeving, want op het gebied van de pensioenen krijgt men ook heel veel via beleid en overleg voor elkaar, maar is het niet te makkelijk om te zeggen dat het maar partnerpensioenen zijn, waar men tegen is, evenals tegen partnertoeslagen? Het gaat om een stukje van het inkomen in de laatste levensfase, als mensen zich echt helemaal niet meer kunnen verweren. Ik pleit er dan ook voor om dit nog eens goed te bekijken.

Dan is er nog een punt dat onder mijn aandacht is gebracht, de onbedoeld onvoorwaardelijke toeslagen. De minister heeft er een heel betoogje aan gewijd, maar ik heb toch de indruk dat het punt dat men bij mij naar voren heeft gebracht, nog altijd niet goed voor het voetlicht gekomen is, terwijl er toch een hoop narigheid van zou kunnen komen. Het gaat hierbij om toeslagen die vóór 1 januari 2007 in een reglement, overeengekomen tussen werkgever en deelnemers, als onvoorwaardelijk zijn geformuleerd. Deze kunnen niet van het ene moment op het andere in voorwaardelijke toeslagen worden omgezet en ze kunnen ook niet zo maar als voorwaardelijke toeslagen worden beschouwd. Een mededeling van de pensioenuitvoerder dat een toeslag als een voorwaardelijke toeslag was bedoeld, doet hier niets aan af. Een deelnemer of een gewezen deelnemer kan zich tegenover de werkgever op het standpunt blijven stellen dat die de toeslag als onvoorwaardelijk heeft geformuleerd. De overgangsbepaling van artikel 44 biedt hiervoor geen oplossing en de overgangsbepaling van artikel 21 is op verzekeraars en niet op werkgevers gericht. Aanpassing van de toeslag is vaak onmogelijk, met name als het gaat om gewezen deelnemers en gepensioneerden, omdat er geen sprake meer is van een arbeidsrelatie. Dit betoog lag ten grondslag aan de vrees van degene die dit punt bij mij naar voren gebracht heeft, de vrees voor claims van deelnemers of gepensioneerden. Die claims zouden dan in één keer afgefinancierd moeten worden. Wil de minister dit nog eens bekijken en zou hij dit punt wellicht kunnen onderbrengen in de brief die hij al aan de Kamer heeft toegezegd?

Ik heb al aangegeven dat ik nog een keer heel goed wil nadenken over de rechtsgang. In een interruptie probeerde ik al een reactie van de minister uit te lokken op mijn opvatting dat er niet zo heel veel privaatrechtelijks te vinden is in de relatie tussen een werknemer en het pensioenfonds van zijn werkgever. De beslissingen die een pensioenfonds in het kader van de pensioenregeling voor de werknemer neemt, hebben ook heel weinig weg van een privaatrechtelijke overeenkomst. In de brief die de minister ons mede naar aanleiding van een vraag van de CDA-fractie heeft doen toekomen, heeft hij gesproken van jurisprudentie die zich aan het ontwikkelen is,

jurisprudentie op het gebied van de Wet op de medische keuringen. Ik wil de minister graag voorhouden hoe dit soort jurisprudentie tot stand komt, dan begrijpt hij misschien de urgentie om dit onderwerp toch nog eens te bekijken. Een werknemer of zijn nabestaande krijgt niet het pensioen waarop hij recht meent te hebben. Hij moet eerst bij het pensioenfonds klagen en vervolgens moet hij zich tot de ombudsman wenden. Als hij gelijk krijgt van de ombudsman, heeft hij nog altijd geen rechtstitel, zodat hij zich tot de civiele rechter zal moeten wenden. Hij kan ook de redenering volgen dat hij beter meteen naar de rechter kan stappen, omdat een uitspraak van de ombudsman toch niets oplevert. Dan moet hij dus naar de civiele rechter. In het Nederlands Juristenblad stond onlangs dat de griffierechten en de procureurskosten vaak een onnodige drempel vormen voor mensen om te gaan procederen. De charme van het bestuursrecht is juist dat men wél een geschil op een vrij laagdrempelige manier aan de rechter kan voorleggen en een rechtstitel kan halen.

Ik ben het met de minister eens dat dit onderwerp niet echt in de Pensioenwet hoort. Het is niet mijn bedoeling om nu allerlei dingen te regelen. Ik wil ook geen motie indienen, maar ik wil wel de aandacht van de minister vestigen op dit punt en vragen of daar eens naar gekeken kan worden. Naar het oordeel van mijn fractie is hier echt sprake met een leemte in de rechtsbescherming.

*N

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): Voorzitter.

"De CDA-fractie is nog niet klaar, dus laat de minister nog maar zitten daar!"

De minister heeft onze vragen over het shoppen keurig schriftelijk beantwoord. Ik wil echter een nadere toelichting omdat het antwoord mij niet helemaal duidelijk is. Een werkgever sluit een uitvoeringsovereenkomst in het kader van verwerving van pensioen, waarbij de deelnemer begunstigde is. Als er sprake is van einde dienstverband, wordt er echter geen pensioen meer verworven. Kan die deelnemer dan toch verzekeringnemer worden?

Als er geshopt wordt op pensioendatum, wijzigt het contract. Dat lijkt mij logisch. Dan zou de deelnemer als verzekeringnemer kunnen worden beschouwd, aldus de schriftelijke beantwoording. Met andere woorden: het hoeft niet, het zou kunnen.

Het gebeurt met name bij overdracht van een oude naar een nieuwe pensioenuitvoerder. Wat gebeurt er als de deelnemer bij een oude pensioenuitvoerder blijft? Over het algemeen doet de huidige pensioenuitvoerder een heel goed aanbod op het moment dat iemand wil gaan shoppen met zijn pensioenkapitaal.

Dan kom ik bij het antwoord op vraag 7. Artikel 24 van de Pensioenwet is gewijzigd door het aannemen van het amendement op stuk nr. 65. Toen is aan artikel 24 lid 1h toegevoegd. Ik heb gevraagd of dit ook niet in een ander artikelnummer zou moeten worden opgenomen omdat het een recht op waardeoverdracht zou zijn. Het antwoord luidt: "Nee, artikel 24 van de Pensioenwet schrijft voor dat bij verzekeraars moet worden vastgelegd welke voorwaarden gelden bij beëindiging van de uitvloeiingsovereenkomst. Dat kan ook inhouden dat als

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

voorwaarde geldt dat er geen collectieve waardeoverdracht kan plaatsvinden."

Als er voorwaarden worden overeengekomen die gelden bij beëindiging van een uitvoeringsovereenkomst, kan ik mij niet voorstellen dat daarin staat dat er geen collectieve waardeoverdracht kan plaatsvinden. Misschien kan de minister een voorbeeld geven waaruit duidelijk blijkt dat dit wel mogelijk is? Daarnaast wil ik de minister wijzen op de toelichting die bij het amendement op stuk nr. 65. Daaraan staat namelijk: "Het amendement voorziet in een recht op collectieve waardeoverdracht bij beëindiging van een contract. Elke pensioenuitvoerder moet meewerken aan collectieve waardeoverdracht aan het einde van een contract. Het is aan de sociale partners hierover afspraken te maken met de verzekeraar."

Deze toelichting lijkt mij volkomen duidelijk. Er is een recht op collectieve waardeoverdracht, geen plicht uiteraard maar wel een recht. Ik wil hierop graag een reactie van de minister.

"Rest ons alleen nog de minister te bedanken vol vuur, voor de correcte beantwoording, ook in dit laatste uur."

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. Ik wil de minister danken voor zijn beantwoording: een beantwoording die opvallend precies en opvallend afwisselend was. Dat kom je niet vaak tegen. Ik vond dat buitengewoon plezierig. Buitengewoon plezierig waren ook de precieze duiding, het effect en de bestuurlijke wijsheid om rondom het begrip "pragmatisme" een aantal dingen te doen. De minister heeft er heel verstandige woorden over gesproken. Het lijkt mij goed dat het enkele lid dat er gisteravond wat kwaaiige opmerkingen over heeft gemaakt deze passages nog eens tot zich neemt en bespreekt in zijn of haar fractie. Wat hier werd gezegd, getuigde van grote en grootse wijsheid.

Op een aantal punten neigen wij toch naar enige overtuiging door de minister. Dat betreft de opmerkingen van de minister over de CDC's, de buffers in relatie tot het financiële kader en de taakafbakening.

Op een aantal andere punten wil ik toch meer hardheid hebben van de minister. Het eerste punt betreft de witte vlekken. De minister denkt iets positiever over het wegwerken van de witte vlekken dan mijn fractie. Op dit moment is die witte vlek ongeveer 15%. Ik vraag de minister om regelmatig te rapporteren aan de Kamer over het verminderen van dat percentage.

Het tweede punt betreft de administratieve problemen in onder andere de uitzendbranche door het veranderen van de wachtperiode. Mijn collega van de VVD en ik hebben er de naar mijn mening leukste nooit ingediende motie in de Kamer over gemaakt, dus die blijft voor velen geheim. Die motie roept de minister op om niet met de armen over elkaar te zitten, maar echt iets te doen. Ik herhaal dat hier: minister, doe iets. Ik verzoek hem om de Kamer te rapporteren over de aard en omvang van dat probleem.

De minister heeft gezegd dat hij in de evaluatie terugkomt op de kosteneffectiviteit van het "kabouterpensioen".

Ik heb nog een vraag over de medezeggenschap en de evenwichtige belangenbehartiging, namelijk hoe het Rijk die evenwichtige belangenbehartiging controleert, ziet en daarop stuurt. Dat is mij in de beantwoording van de minister nog niet helemaal geworden.

*N

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Ik wil beginnen met u persoonlijk toe te spreken, want ik vraag mij af wat er met u is gebeurd. U heeft er vandaag een snor bij gekregen en een kaal hoofd. U bent oud geworden vandaag. Dat kan ik alleen maar verklaren doordat u sneller met pensioen wilt. Onder deze wet is dat waarschijnlijk een genoeg.

De **voorzitter**: Ik ben al met pensioen!

**

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Gisteren was en vandaag ben ik nog steeds verkouden; een perfecte reden om mijn tweede termijn uiterst kort te houden.

Ik dank de minister voor zijn uitgebreide reacties.

Ze waren helder en dat is fantastisch.

Een enkel punt dat voor mij nu nog resteert,

is niet op rijm en voorzitter, ik hoop dat u dat respecteert.

Ook ik ben pragmatisch in dit debat

en ik hoop dat ook de SGP-collega dat niet verkeerd opvat.

Gisteren ben ik mijn inbreng begonnen met een aantal algemene noties te schetsen van de VVD-fractie.

Vandaag heb ik in het verslag gelezen dat de minister daarop instemmend knikte. Ik stel dat zeer op prijs. Het is waarschijnlijk ook de reden waarom hij er in zijn termijn niet op teruggekomen is, want wie zwijgt die stemt toe. Daar laat ik het dan ook maar bij.

Een punt zint de VVD-fractie absoluut nog niet.

Wij snappen dat eigenlijk ook niet van deze pragmatische minister. Het betreft zijn reactie over de wachttijd voor de uitzendbranche. Hij noemt twee argumenten. Het eerste argument is: Kamer, realiseer je dat het niet alleen over de uitzendbranche gaat, maar dat wellicht meerdere branches hetzelfde probleem hebben. Het tweede argument is: de werkgever en de werknemer zijn het niet eens, dus wat moet ik dan eigenlijk? In mijn inbreng heb ik gevraagd, te kijken wat overleg met de Tweede Kamer oplevert. Deze Kamer gaat onder andere over de uitvoerbaarheid van wetgeving, en dit is typisch zo'n punt waar de uitvoerbaarheid in het geding is. De minister erkent dat, de Tweede Kamer erkent dat en wij erkennen dat. Het lijkt erop, alsof er vervolgens niets gebeurt. Ik zei al dat verwijzingen naar andere branches met hetzelfde probleem mij niet helpen de houding van de minister te begrijpen. Stel dat werkgevers en werknemers het binnenkort eens worden over dit thema, is de minister dan bereid dát te doen wat de VVD-fractie heeft gevraagd, en wat ook de fracties van het CDA en D66 hebben gevraagd? Als de minister volhardt in zijn standpunt -- ik kan mij dat niet voorstellen -- zullen wij overigens niet tegen deze wet stemmen.

De **voorzitter**: Ik feliciteer de heer Biermans namens de Goedheiligman met zijn hoog ontwikkelde poëtische gaven!

**

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ik sta hier met lood in de schoenen. Het zal u als scherpe opmerker niet ontgaan zijn dat er wat stekelige opmerkingen aan mijn adres werden gericht.

De **voorzitter**: En nog wel door de goedheilig man!

**

De heer **Van den Berg** (SGP): Ik heb toch al mijn moed verzameld. Ik dank de minister voor zijn antwoord. Toen hij over de emeritaatsrechten sprak, zei de bewindsman dat wij rustig kunnen gaan slapen. Alleen als predikanten werknemer zijn in de zin van de Pensioenwet is toezicht bij die fondsen noodzakelijk. Voor het overige kunnen de kerken, zo interpreteer ik de woorden van de minister, dat zelf blijven doen.

Het is een goed uitgangspunt dat het primaat bij de sociale partners ligt. De minister begrijpt de inbreng van de SGP en de ChristenUnie over de individuele wensen niet. In gerenommeerde vakbladen werd op dit punt kritiek geleverd. Gesteld werd dat er de komende jaren veel meer behoefte zal zijn aan een keuzevrijheid voor verschillende vormen van pensioen. Deze keuzevrijheid moet het uitgangspunt zijn, maar de wet gaat uit van standaardpakketten. Ik deel deze kritiek niet. Wel heb ik gevraagd of de minister daarover zijn licht wil laten schijnen en dat heeft hij gedaan.

De minister zegt dat hem geen problemen met de “vergrijsde” fondsen bekend zijn. Toen wij ons betoog gereed hadden, kregen wij te horen dat er op dit punt wel een probleem was. Dit probleem is volgens de bewindsman niet veroorzaakt door de amendementen van de Tweede Kamer. Feit blijft dat deze Kamer vindt dat in dit voorliggende wetsvoorstel scherpere eisen worden gesteld dan vroeger. De Tweede Kamer maakt zich wel zorgen. Ik vraag de minister of hij dit punt nader wil bekijken bij het verschijnen van de veegwet.

Volgens veel berichten van de afgelopen jaren zou het pensioenvermogen verdampen en kon men de boeken niet meer sluitend krijgen. Wij zijn echter gerustgesteld. Deze wet biedt een goede bijdrage, ook voor de toekomst. De minister zei dat er geen teruggang is in het inkomen. Integendeel, het wordt beter. Individuele problemen zullen er altijd zijn, maar kijkend naar de totaliteit zijn wij goed voorbereid om de financiële gevolgen van de vergrijzing op te vangen, ook door middel van goede aanvullende pensioenen. De wet biedt nog meer zekerheid voor de uitbetaling van de pensioenen. Ook biedt de wet aan ouderen meer mogelijkheden om te participeren. Daarom zijn wij voor.

*N

Minister **De Geus**: Voorzitter. Mevrouw Westerveld vroeg of bij de voorlichting ook een rol van de overheid bij de

aanschaf van onnodige producten kan worden betrokken. Zij wil voorkomen dat mensen bang worden gemaakt waardoor ze, gelet op de dekking die de wettelijke en aanvullende pensioenen al bieden, onnodige producten aanschaffen. Ik wil de voorlichting over de AOW grondig bekijken. Wel merk ik hierbij op dat mensen aanbiedingen voor producten moeten bezien tegen de achtergrond van wat de AOW en de aanvullende pensioenen leveren. Ik zeg dit met opzet zo, omdat ik in de voorlichting over de AOW geen samenloop wil creëren met wat de overheid bijvoorbeeld al via richtlijnen voor financiële producten en het toezicht daarop door de Autoriteit Financiële Markten doet.

Mevrouw Westerveld sprak over het nabestaandenpensioen. Ik proef uit haar bijdrage haar zorg dat bij non-interventie door de overheid vooral vrouwen – en met name de nabestaanden – daaronder te leiden hebben. Dit is een moeilijk punt. Bij het principe van non-interventie waarbij je de afweging aan partijen overlaat, kun je niet een specifiek onderdeel eruit halen. Voor de andere partij is het dan gemakkelijk om de zorg voor zo’n onderdeel af te wentelen op derden. De inzet op participatie van vrouwen brengt met zich dat veel vrouwen zelf pensioen opbouwen. Wij hebben aanvullend nog een verzoek van de Tweede Kamer gekregen. In een motie wordt verzocht om met de sociale partners in debat te gaan over de kwaliteit van het nabestaandenpensioen. Een brief hierover heb ik aan de Stichting van de Arbeid gestuurd. Dit houdt in dat de zorg die de Tweede Kamer heeft, en die ik ook bij u proef, aan de sociale partners wordt voorgelegd. In de Tweede Kamer merkten verschillende fracties op dat de sociale partners zich wel moeten realiseren dat de zorg voor het nabestaandenpensioen zich op grote afstand van de onderhandelingstafel bevindt. In 2007 zal ik met de Stichting van de Arbeid, nadat zij zich daarover beraden heeft, spreken over het nabestaandenpensioen. Over het resultaat zal ik de Tweede Kamer en u inlichten, omdat ik dat beschouw als een afronding van de discussie op dit punt met uw Kamer.

Mevrouw Westerveld sprak verder over onbedoeld onvoorwaardelijke toeslagen waarbij zij vroeg of aanvullende wetgeving nodig is. Ik begrijp dat mevrouw Westerveld doelt op claims richting de werkgever. Zoals ik in eerste termijn al aangaf, is in de huidige situatie een claim tegen een werkgever een logische stap voor werknemers of gepensioneerden die een onvoorwaardelijke toeslag is toegezegd maar deze op een bepaald moment niet meer uitbetaald krijgen. Het is uiteraard niet de bedoeling van de IPW om de werkgever voor die claims plotseling te vrijwaren. Dan zou betrokkenen zonder goede reden een rechtsmiddel worden afgenomen. Voor de toekomst loopt de werkgever dat risico niet meer, omdat de verantwoordelijkheid voor het pensioenreglement overgaat naar de pensioenuitvoerder. Door dit op elkaar te binden kan die discrepantie niet meer ontstaan.

Ook sprak mevrouw Westerveld over de rechtsgang, waarbij zij de vraag stelde of het voor de hand ligt om een bestuursrechtelijke procedure te volgen. Zij vroeg of daarop wellicht later kan worden teruggekomen. Ik hoop erop dat deze discussie hier en nu kan worden afgerond. De pensioenovereenkomst is een

privaatrechtelijke aangelegenheid. Ik heb gezegd dat pensioen uitgesteld loon is. Pensioen is een arbeidsvoorwaarde. Het ligt dan ook voor de hand om aan te sluiten bij het regime dat voor de arbeidsvoorwaarden geldt en dat betekent dat de burgerlijke rechter het conflict moet beslechten. Er doet zich alleen een bijzondere situatie voor in het geval van een door de overheid verplicht gestelde pensioenregeling die door een bedrijfstakpensioenfonds wordt uitgevoerd. In dat geval kan, wanneer het gaat om een ontheffing van de verplichtstelling, de bestuursrechter de bevoegde rechter zijn, maar dat is een heel specifieke situatie waarbij het gaat om de mate van verplichte deelname. Hierover bestaat als zodanig jurisprudentie. Het ligt niet voor de hand om dat ruim toe te passen, omdat het principe uitgaat van het pensioen als arbeidsvoorwaarde, al zitten er aan die arbeidsvoorwaarden sociale aspecten.

Voorzitter: Timmerman-Buck

*N

Minister **De Geus**: Voorzitter. In eerste termijn gaf ik aan dat ik mevrouw Vedder nader zou informeren over wat in Brussel aan de orde is geweest. Ik geef enige technische details. Wettelijk verplichte premie zou moeten worden gerestitueerd aan de deelnemer die korter dan twee maanden ergens heeft gewerkt. Verder zouden informatiebepalingen aangepast moeten worden. Gewezen deelnemers zouden namelijk elk jaar informatie van de pensioenuitvoerder moeten kunnen krijgen en in de Pensioenwet is dat nu eenmaal in de vijf jaar. In het richtlijnvoorstel staat ook dat de toekomstige deelnemers geïnformeerd moeten worden. Het is echter voorbarig om nu al over aanpassingen van de Pensioenwet te spreken, omdat het richtlijnvoorstel nog lang niet uitgekristalliseerd is en het zeker nog niet vast staat dat het voorstel uiteindelijk de eindstreep haalt. Dit kan nog jaren duren. Ik heb u toegezegd dat ik de rapportage aan de Tweede Kamer over de Sociale Raad van 1 december jongstleden aan u zal toezenden. Daaruit blijkt dat op het punt van de waardeoverdracht de angel uit het voorstel is.

Mevrouw Vedder sprak ook nog over het shoppen en het verzekeringnemerschap. Als een deelnemer gaat shoppen op de pensioendatum is er geen sprake van overdracht van verzekeringnemerschap van de werkgever naar de deelnemer. Immers, het contract dat de deelnemer met de nieuwe pensioenuitvoerder sluit, is van een heel andere orde dan het contract dat de werkgever met de oude pensioenuitvoerder heeft. De werkgever sluit een verzekeringscontract met een pensioenuitvoerder ten behoeve van zijn werknemer en daarmee ontstaat een driehoeksverhouding. Een deelnemer die gaat shoppen sluit een contract met een nieuwe pensioenuitvoerder ten behoeve van zichzelf. Dan is er geen driehoeksverhouding meer aan de orde. In het kader van dit contract met de nieuwe uitvoerder zou de shoppende deelnemer weliswaar als verzekeringnemer kunnen worden beschouwd, echter, het contract van de deelnemer met een nieuwe pensioenuitvoerder regelt geheel iets anders dan het contract van de werkgever met de oude pensioenuitvoerder. Dat is een ander soort contract.

Overdracht van het verzekeringnemerschap bij beëindiging van de deelneming voor de pensioendatum is eveneens niet aan de orde. Immers, een gewezen deelnemer kan alleen kiezen tussen het achterlaten van de aanspraak bij de oude uitvoerder of het overdragen van de aanspraak in het kader van waardeoverdracht aan de nieuwe uitvoerder. Hij krijgt daarmee niet een zelfde soort contract als wat ontstaat bij het shoppen.

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): Mag ik de minister voorstellen om hierop later terug te komen? Ik heb dit antwoord al eerder gekregen en dat maakte mij niet helemaal gelukkig.

Minister **De Geus**: Dan stel ik u voor dat u uw vraag nader preciseert.

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): Er is een driehoeksverhouding, omdat een werkgever een pensioen toezegt aan een werknemer. In dat kader wordt een overeenkomst gesloten. Op het moment waarop een werknemer gaat shoppen en naar een nieuwe pensioenuitvoerder vertrekt, kan hij zelf verzekeringnemer worden omdat het een ander soort contract wordt. Als hij bij de oude pensioenuitvoerder blijft wordt het weliswaar een ander contract, maar blijft volgens de minister de oude werkgever verzekeringnemer. Dat lijkt mij vreemd, omdat die werkgever er helemaal niets meer aan doet. Als iemand uit dienst gaat heeft de werkgever geen band meer met die persoon. Is het dan mogelijk om bij de zogenoemde C-polis de werkgever buiten spel te zetten en de verzekeringnemer en werknemer gelijk aan elkaar te stellen?

Minister **De Geus**: En wat zou daar het materiële belang van zijn?

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): De werknemer heeft niets meer met de werkgever te maken. De werkgever doet helemaal niets meer aan de verwerving van het pensioen.

Minister **De Geus**: U pleit ervoor om daarin de rol van de werkgever buiten beschouwing te laten. Is dat het belang dat u bepleit?

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): Waarom staat er dat als iemand overgaat van de ene pensioenuitvoerder naar de andere, hij in het ene geval wel verzekeringnemer mag worden en in het andere niet? Het is niet duidelijk.

Minister **De Geus**: U bepleit een zelfstandig verzekeringnemerschap in situaties waarin de oude werkgever niet meer noodzakelijkerwijs betrokken is bij de overeenkomst.

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): Conform de situatie die ontstaat in het kader van pensioeningang als iemand naar een andere werkgever vertrekt.

Minister **De Geus**: Ik heb nu uw vraag goed begrepen en ik zal daar schriftelijk op antwoorden.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heren Schouw en Biermans stelden vragen over de wachttijd. Dat was een wat verlegen onderdeel van het debat. Ik heb echter niet gezegd, mijnheer Biermans, dat, omdat de uitzondering voor meerderen kan gelden, ik er om die reden en omdat de werkgevers en de werknemers het er niet over eens zijn, niets aan doe. Ik heb gezegd dat de suggestie om een algemene maatregel van bestuur te maken die de sociale partners de ruimte geeft om het zelf te regelen op twee bezwaren stuit. Een algemene maatregel van bestuur is in dit geval niet mogelijk omdat het een wetwijziging moet worden. Dit argument is op zichzelf al doorslaggevend, maar al zou je in de wet regelen dat sociale partners van de wachttijd mogen afwijken terwijl die wel wordt genormeerd, dan ontstaat bijvoorbeeld in de uitzendbranche een probleem omdat er nu geen overeenstemming is tussen de sociale partners. Het probleem van de ondernemers in de uitzendbranche wordt dan naar de onderhandelingstafel verlegd. Dat heb ik willen zeggen: niet meer en niet minder.

Ik heb goed geluisterd naar de opmerking dat de minister niet op afstand van dit probleem mag blijven. Omdat u een motie over dit punt aankondigde, heb ik mij even afwachtend opgesteld. Ik begrijp nu dat u mij om een toezegging vraagt. Ik stel vast dat dit gevoel breed in uw Kamer leeft en dat dit meer is dan een zorg die bij een enkele fractie leeft. Zoals bekend, valt de datum van inwerkingtreding later. In het jaar 2007 zal ik mij over uw zorg nader beraden en ik doe dat in eerste instantie in overleg met de branche zelf. Op het moment waarop dit leidt tot een onredelijke spanning tussen het belang van de sector(en) en de tekst van de wet ga ik niet over tot een regeling ineens of een algemene maatregel van bestuur. Ik zal de Tweede en de Eerste Kamer van mijn bevindingen op de hoogte stellen. Dat zou op dat moment voor mij of voor mijn opvolger een aanleiding kunnen zijn om voorstellen te doen. Deze voorstellen kunnen ook uit de Tweede Kamer zelf komen.

Samenvattend: ik neem uw zorg serieus en ik vertaal deze door contact op te nemen met de desbetreffende partijen om te bezien of er sprake is van een onredelijke spanning met de tekst van de wet. Daarna zal ik u van mijn bevindingen op de hoogte stellen. In eerste instantie is het aan de Tweede Kamer om in overleg met de regering te bepalen of daaraan beleidsmatige conclusies verbonden moeten worden. Mijn rapportage aan de Tweede Kamer gaat echter op dat zelfde moment naar de Eerste Kamer, zodat u dit proces kunt volgen.

De heer **Biermans** (VVD): Mevrouw de voorzitter, ik begin met de opmerking dat ik u liever zie dan de vorige voorzitter!

De **voorzitter**: Voor de Handelingen is het prettig als u hierop een kleine toelichting wilt geven.

**

De heer **Biermans** (VVD): In mijn tweede termijn zei ik dat de voorzitter erg veranderd was: u had een snor gekregen en een kaal hoofd. U was in korte tijd erg oud geworden!

Ik dank de minister voor deze aanpak die getuigt van pragmatisme. Ik meen dat dit voor de branche een geschenk is. Het is aan de branche zelf om dit al dan niet te accepteren.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Ik heb mij tot nu toe in de discussie muisstil gehouden, maar dit tempo gaat mij nu te snel. Er wordt rondgekeken en gezegd dat het breed wordt gedragen. Wij spreken over een motie die door de CDA-fractie en, naar ik meen, ook de PvdA-fractie in de Tweede Kamer is ingediend. Ik heb aarzelingen om hier nu breeduit de zorg die de VVD, het CDA en D66 neerlegden te delen. Ik wil alleen maar zeggen: zie het niet als een instemming voluit. De toezegging van de minister vind ik uitstekend, maar het gaat bij deze wet niet alleen om pragmatisme. Er zat ook een bepaald concept, een idee, achter de reden van indiening van deze motie en dat vergt een afweging.

Minister **De Geus**: Ik stel het op prijs dat mevrouw Westerveld zich op deze wijze in het debat mengt. Er is echter geen motie ingediend, maar een amendement dat op dit punt mede werd gesteund door de fracties van het CDA, de PvdA en de VVD. Dit amendement werd dus door de drie grote partijen van de Tweede Kamer in oude samenstelling ingediend. Als de bevindingen een zekere spanning laten zien, betekent dit niet automatisch een beleidswijziging omdat dit ook door de Tweede Kamer gewogen moet worden ten opzichte van wat zij destijds met het amendement bedoelde. De intentie was om de wachttijd voor het opbouwen van pensioenen zo kort mogelijk te maken, hetgeen een werknemersbelang is. Het is niet vreemd dat de uitzendondernemers het met de vakbonden op dit punt niet op voorhand eens zijn. Ik wil hier niet van u een impliciete Vorentscheidung horen op het punt dat het anders moet. Ik wil zelfs niet de indruk wekken dat ik op voorhand een dergelijke maatregel wil treffen. Ik wil mij beraden op de hier geschetste zorg, waaruit ik hoor dat een spanning lijkt te bestaan tussen het redelijke belang van een bepaalde branche – en wellicht meerdere branches –, de tekst en met name de amendering. Ik wil hierover overleg voeren en ik wil hierin analytisch of onderzoeksmatig optreden. Vervolgens wil ik het parlement van de bevindingen op de hoogte stellen. Op het moment waarop deze bevindingen duidelijk zijn, kan iedereen zijn oordeel vellen. Het kabinet stuurt bevindingen van iets dergelijks nooit geheel vrijblijvend naar de Kamer. De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zal daarbij een oordeel leveren over de situatie. Daarover is dan een debat in de Tweede en in de Eerste Kamer mogelijk. Gezien de wetsgeschiedenis zal de Tweede Kamer hiernaar serieus kijken.

Op het punt van de medezeggenschap is gevraagd hoe de evenwichtige belangenbehartiging gecontroleerd wordt. Ik noemde al het externe toezicht van De Nederlandsche Bank. Voorts zal een evaluatie van het specifieke aspect van het pensioenfund governance plaatsvinden. Het evenwicht in de belangenbehartiging vormt het hart van alle bepalingen rondom de bestuursstructuur. Het gegeven dat dit volgens de kaders goed mogelijk is en dat de sociale partners daarin een goed trackrecord hebben, betekent nog niet dat dit een rustig

bezit is. Ik wil graag de evaluatie van de pensionfund governance aangrijpen om met name op het door de heer Schouw genoemde aspect van evenwichtige belangenbehartiging in te gaan.

De heer Schouw vroeg om een rapportage over de vermindering van de witte vlekken. Ik zeg u toe dat het onderzoeksrapport dat in de tweede helft van 2007 zal verschijnen ook aan uw Kamer wordt toegezonden. Mevrouw Vedder sprak over exitbepalingen. Ik wijs erop dat in onderdeel h, lid 1 van artikel 24 wordt voorgeschreven dat in de uitvoeringsovereenkomst wordt opgenomen de voorwaarden die gelden bij beëindiging van de met de werkgever gesloten uitvoeringsovereenkomst. Er staat niet: werkgevers hebben bij beëindiging recht op collectieve waardeoverdracht. Het is de contractvrijheid van partijen om hierover afspraken te maken. Wel wordt voorgeschreven dat deze afspraken evenwichtig zijn. De toelichting op het amendement is overigens niet in lijn met de wettekst. In dat geval prevaleert de wettekst.

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): Voor mijn goed begrip wil ik graag een voorbeeld waarin staat dat “zoals exitvoorwaarde geldt, er geen collectieve waardeoverdracht kan plaatsvinden”.

Minister **De Geus**: Welke tekst citeer u?

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): Dat is een tekst uit de brief van dinsdag 5 december 2006, die wij vanmiddag kregen. Het staat op bladzijde drie, onderaan.

Minister **De Geus**: Ik schreef: dat kan ook inhouden dat als voorwaarde geldt dat er geen collectieve waardeoverdracht kan plaatsvinden. Verder schrijf ik: door voor te schrijven dat de exitbepalingen in de uitvoeringsovereenkomst worden vastgelegd, wordt de transparantie groter en zullen de werkgevers minder snel voor verrassingen worden gesteld.

De Pensioenwet schrijft voor dat de voorwaarden die gelden bij beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst transparant moeten zijn. Dat kan inhouden dat er geen verbod is op een bepaling dat er geen collectieve waardeoverdracht kan plaatsvinden. Als deze er is, zal de transparantie daarvan groter moeten zijn en dit zal dus duidelijk gemaakt moeten worden. Ik schrijf dat dit kan inhouden dat als voorwaarde geldt dat er geen collectieve waardeoverdracht kan plaatsvinden. Het leidt geen twijfel dat dit met name in het belang zal zijn van degene die de pensioenverzekering uitvoert. Dit betekent dat deze zich bij zijn prestaties moet richten op het nakomen van de overeenkomst. Een collectieve waardeoverdracht – een gezamenlijk vertrek bij de pensioenuitvoerder – is wel of niet mogelijk. Nogmaals: ik zeg niet dat dit niet mag worden afgesproken, maar als het afgesproken wordt moet het transparant zijn.

Mevrouw **Vedder-Wubben** (CDA): Er staat dat wordt voorgeschreven dat er exitbepalingen in de uitvoeringsovereenkomst worden vastgelegd. Als ik met iemand afspreek om exitbepalingen in de overeenkomst op te nemen, wordt dan in een dergelijke overeenkomst opgenomen dat er geen exitbepalingen zijn?

Minister **De Geus**: Dat lijkt me zeer theoretisch. Het is de bedoeling dat wat partijen vooraf hebben afgesproken wat zij bij het aflopen van de overeenkomst beogen – wat is wel of niet mogelijk – en dat dit transparant moet zijn. Dit bevordert de duidelijkheid en verlegt het moment van beëindiging naar het moment waarop een pensioenovereenkomst wordt afgesloten. Men kan het eens zijn over het risico dat te zijner tijd nadere bepalingen moeten worden afgesproken. Wat dat betreft, is het net als met andere verbintenissen in het privaatrecht. Partijen bepalen de mate waarin vooraf afspraken worden gemaakt. Het is niet mogelijk om bestaande exitbepalingen niet in de pensioenovereenkomst op te nemen. Het gaat om de transparantie op hetzelfde moment.

De heer Van den Berg vroeg naar de solvabiliteitsvrijval. Wij zullen alles rondom het FTK nauwgezet volgen. Op dit moment zijn er geen plannen voor een veegwet. Zijn vraag hoe het met de vergrijpde fondsen zit en of dit in een veegwet moet worden opgenomen, kan ik helaas niet op deze manier beantwoorden. Ik meen echter dat er met wat ik zei over de buffervrijval voldoende duidelijkheid geschapen is jegens de opstellers van de notitie waaruit de heer Van den Berg citeerde. Mocht dat niet het geval zijn, dan ben ik graag bereid om daarover met de opstellers van de notitie nader te spreken.

De beraadslaging wordt gesloten.

De wetsvoorstellen worden zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik wens iedereen een heel prettige sinterklaasavond.

Sluiting 17.27 uur.